

Caroli Henrici Dzondii, medic. et chirurg. doctoris ... de inflammatione aphorismorum, liber primus.

Contributors

Dzondi, Carl Heinrich, 1770-1835.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Halae : Sumptibus Hemmerdeanis, 1814.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ms76khhbz>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

CAROLI HENRICI DZONDII,

MEDIC. ET CHIRURG. DOCTORIS, PROFESSORIS
CHIRURGIAE PUBL. ORD., FACULT. MED. ASSESS.
ORD. ET SCHOLAE CHIRURG. CLINICAE IN
ACADEMIA HALENSI DIRECTORIS,

DE INFLAMMATIONE

APHORISMORUM

L I B E R P R I M U S.

H A L A E,

S U M P T I B U S H E M M E R D E A N I S.

M D C C C X I V.

Digitized by the Internet Archive
in 2015

V I R O

ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO

FRIDERICO L. B. A SCHUCKMANN,

POTENTISSIMI BORUSSORUM REGIS SUMMO REIPUBLICAE
ADMINISTRO , ACADEMIARUM OMNISQUE INSTITUTIONIS
PUBLICAE ET RERUM ECCLESIASTICARUM PRAESIDI SUPREMO,
ORDINIS AQUILAE RUBRAE EQUITI,

OMNIBUS DOCTRINAE ET INGENII DOTIBUS
ANIMIQUE VIRTUTIBUS ORNATISSIMO,

SUMMAE VENERATIONIS CAUSA

D. D.

A U C T O R.

V. L. R. O.

ILLUSTRATIONES ET EXCELLENTISSIMO

FRIDERICO J. B. A. SCHUCHMANN

PROFESSORIS RECTORIS REGII SUMMI RECTORIS
ACADEMIAE MEDICAE PRAGENSIS
ACADEMIAE RECTORIS SOCIETATIS MEDICAE
ACADEMIAE AUSTRIAE AUSTRIAE

OMNIBUS DOCTRINAE ET INGENIO DOCTORIBUS
AMICIS VIRTUTES ORATIONIS

RECTORIS VIRTUTIS ORATIONIS

P. D.

A U C T O R

PRAEFATIO
AD MEDICOS.

Trado Vobis, viri peritissimi, quibus iudicium de rebus medicis competit, artisque progressus curae cordique sunt, hos de inflammatione aphorismos, non dierum aut mensium, sed annorum proventus; non opinionum aut vanae speculationis commenta, sed fidae observationis et indefessi naturae studii fructus. Trado Vobis, inquam, hos apho-

rismos examinandos, diiudicandos et ad experientiae trutinam expendendos; quod si apte, graviter, severe et humaniter, ut decet, feceritis, eosque vestro suffragio nos prorsus indignos inveneritis: ampliorem gravissimi huius argumenti expositionem propediem Vobiscum communicare non dubitabo.

Nimirum ea, quae hoc libello exposui, non nisi primae lineae et quasi epitome theoriae inflammationis sunt, quam in ampliori opere uberius et ita tractavi, ut observationes et experimenta de natura inflammationis, fundamento loco ponerem, quibus universam theoriam superstruerem, singulas

que partes argumentis, e naturae observatione petitis, fulcirem. Verum satius duxi isti operi hos aphorismos praemittere, eo potissimum consilio, ut universum argumentum uno quasi intuitu complecti, faciliusque iudicium ferre possitis, quam parte mancum, aut infirmum sit, manuque fulciente aut corrigente indigeat. Non secus ac providus architecta aedificii descriptionem viris artis peritis examinandam tradit, antequam aedificium exstruendum elocat, ut ea, quae peritiori iudicio minus apta censeantur, immutare possit.

Quodsi vero forsitan nonnulla a communi opinione abhorrere, aut audacius

enunciata esse Vobis videantur, nolite, quaeso, ea studiose aut iactanter, aut inconsulto dicta iudicare, cum, quantum quidem fieri potuit, diligenter, serio et caute in examinandis his rebus, proponendisque placitis versatus sim, semperque naturae vestigia legerim et nil nisi verum quaesierim.

Intelligitis autem, viri peritissimi, plenum quidem et absolutum hac de re iudicium non nisi ab iis ferri posse, qui aut, pro sagacitate, qua pollent, argumenta, quae defunt, supplere potuerint; aut pro naturae cognitione, quam usu et experientia acquisiverunt, ea uberiorius iam experti sint et penitus cogno-

verint; aut qui omnem argumenti ambitum experientia superstructum, ex ampliori expositione, a nobis exhibenda, intellexerint.

Verum enimvero utcunque haec se habeant, spero tamen fore, ut, si ea, quae succincte et carptim, et quasi speciminis instar hic proposui; praevio vestro iudicio a natura non prorsus abhorere videantur: ea diligentiore expositione magis confirmentur, nec non ad penitiorem morborum cognitionem, et omnino ad amplificandam, stabiliendam et exornandam artem medicam aliquid contribuisse videantur.

Caeterum primum hunc aphorismo-
rum librum, qui de inflammatione gene-
ratim exponit, alter de diversis inflam-
mationum formis consequetur, postea-
quam, audito Vestro iudicio, uberiores
expositionem huius prioris Vobiscum
communicavero. Valete.

Scribebam in Universitate literarum Halensi,
mense Februario anni MDCCCXIV.

Dzondi.

DE INFLAMMATIONE
APHORISMORUM

LIBER PRIMUS.

DE THE LAMMATION

APHORISMS

THE LAMMATION

Deo

DE
INFLAMMATIONE IN GENERE
APHORISMI.

CAPUT PRIMUM.
DE NOTIONE INFLAMMATIONIS.

§. 1.

Inflammatiō est vox metaphorica, qua insignitur morbus tribus stadiis decurrens, cujus natura consistit in abnormi functione systematis plastici, quod stimulo incitatum, ad generandas novas, easque abnormes materias tendit.

§. 2.

Inflammatiō similis est vegetationi plantae, quae e semine orta, crescit, floret, maturescit, seminaque profert, semini, e quo orta erat, prorsus similia.

§. 3.

Omnis inflammatiō secundum figuram sphaericam serpit, et in omnes partes extenditur.

§. 4.

Omnis inflammatiō est vita seu vegetatio nova, peregrina, in sphaera propria sumtibus organismi vigenens; vita parasitica. (*Ein Afterleben, Schmarotzerleben.*)

§. 5.

Omnis inflammatio in systemate plastico exoritur; ita enim appellandum videtur systema vasorum inter arteriarum fines et venarum origines, in quo totum instaurationis negotium peragitur.

§. 6.

Quodcunque generatur in organismo, ope systematis plastici generatur.

§. 7.

Materiam, qua systema plasticum ad regenerandum organismum utitur, e sanguine, arteriarum ope advecto, haurit, vires a nervorum systemate accipit.

§. 8.

Quo major est nervorum et sanguinis in organismo aut organo quodam vigor, eo magis in eo viget systema plasticum, et vice versa.

§. 9.

Systema plasticum in omnibus vel minimis organismi partibus viget; in aliis maiore, in aliis minore robore pollens.

§. 10.

Systema plasticum in universum sibi constat, in qualibet vero organismi parte peculiari modo viget, diversasque, pro conformationis viriumque diversitate, materias generat.

§. 11.

Quando systema plasticum abnormi stimulo excitatur, eius functiones abnormi modo vel augentur vel mutantur, id est: inflammatio oritur.

§. 12.

Absque stimulo nulla est inflammatio.

§. 13.

Per incitationem stimuli abnormis efficitur ut materiae, quas systema plasticum pro ratione functionis suae generat, abnormes et vitiosae evadant.

§. 14.

Omnis inflammatio ad generandas novas easque abnormes materias tendit.

§. 15.

Novae, eaeque abnormes, materiae per inflammationem non nisi tum formantur, cum illa decursu per stadia facto rite absolvitur.

§. 16.

Nova materia abnormis per processum inflammationis genita, effectum s. proventus inflammationis dicitur: (*das Product*).

§. 17.

Effectum inflammationis continet semen quae similis inflammationis processus in alio organismo excitari potest, i. e. contagium.

§. 18.

Hic proventus, hoc effectum, est contagium. Contagium est proventus et semen inflammationis.

§. 19.

Non est contagium nisi inflammatione genitum.

§. 20.

Differt contagium a miasmate.

§. 21.

Omnis inflammatio per contagium, per semen suum propagari potest, seu quod idem est: omnis inflammatio, favente opportunitate, inficere potest. (*Jede Entzündung steckt an.*)

§. 22.

Omnes morbi contagiosi inflammationes sunt, et omnes inflammationes morbi contagiosi sunt.

§. 23.

Omnis infectio fit per inflammationem, sedemque in systemate plastico habet.

§. 24.

Inflammatio est abnormis systematis plastici functio, qua stimulo abnormi incitatum, ad generandam novam materiam eamque pro stimuli ratione abnormem tendit, per tempus definitum tribus stadiis absolvendam.

§. 25.

Inflammatio est vita, s. vegetatio pseudoplastica, parasitica.

§. 26.

Ad generandas novas e sanguine materias, electricitatis phaenomena non parum contribuere videntur.

CAPUT SECUNDUM.

DE VARIIS INFLAMMATIONIS GENERIBUS.

§. 27.

Natura inflammationis una eademque est, quatenus omnis inflammatio abnormi constat functione systematis plastici, stimulo ad generandas novas easque abnormes materias excitati.

§. 28.

Inflammatio natura sua semper eadem, variatione dividi potest.

1. *Ratione causae.*

§. 29.

Primariae inflammationis classes ratione causae, e qua oritur, quae potest esse aut quantitate aut qualitate diversa, definiuntur.

a. *Inflammationes quantitativae.*

§. 30.

Inflammatio quantitativa ea est, quae stimulo oritur ratione quantitatis abnormi, id est, iusto plus incitante, v. c. frictione, aqua fervida, etc.

§. 31.

Omnes organismi partes, omnia eius systemata et organa inflammatione quantitativa corripí possunt.

§. 32.

Quaelibet inflammatio huius classis duplici ratione in organismo oriri potest; nimirum stimulo

peculiari; five quod idem est: contagio; aut stimulo communi, five quod vulgo dicitur: sua sponte.

§. 33.

Ex uno eodemque stimulo communi, v. c. transpiratione suppressa, variae nasci possunt inflammationes quantitativae.

§. 34.

Proventus inflammationum huius classis semina continent, e quibus similes inflammationes in aliis organismis nasci possunt, v. c. e pure, sudore, muco.

§. 35.

Inflammationes quantitativae simulatque exortae sunt, statim extinguui possunt.

§. 36.

Inflammationis quantitativae tot sunt species, quot diversa organismi systemata sunt.

§. 37.

Quaelibet harum inflammationum suis symptomatibus, suo decursu, suo effecto ab omnibus aliis huius classis diverso discrepat. v. c. Inflammatio nervorum, vasorum sanguiferorum, lymphaticorum, exhalantium, resorbentium, membranarum serosarum, mucosarum etc. etc.

§. 38.

Systema quippe plasticum in quolibet systemate peculiari modo conformatum et ad diversas materias generandas aptum, in statu abnormi, inflamma-

tionis scil. et generatione materiae abnormis analogiam typumque nativum systematis, cui inhaeret, sequitur. Membranae serosae inflammatae nunquam mukum, neque mucosae pus generant.

§. 39.

In uno eodemque organo plures inflammationes quantitativae simul adesse possunt. v. c. In intestinis aut membranae serosae, aut mucosae, aut musculares, aut nervi, aut vasa sanguifera aut lymphatica etc. inflammata esse possunt simul, aut unum horum systematum.

§. 40.

Si plura eiusdem organi systemata inflamman-
tur, inflammatio ab uno ad alterum transit, aut plu-
ra simul invasit. v. c. Inflammatio vasorum mukum
gignentium ad structuram fibrosam membranarum
interdum transit mukumque pure mistum generat.

b. Inflammationes qualitativae.

§. 41.

Inflammatio qualitativa ea est, quae e stimulo
nascitur vires organicas syst. plastici prorsus immu-
tante. v. c. inflammatio variolosa, pestis etc.

§. 42.

Inflammationes qualitativae non nisi e conta-
gio nascuntur.

§. 43.

Non omnes inflammationes qualitativae in
omnibus partibus et systematibus organismi oriri
possunt.

§. 44.

Inflammationes qualitativae aut unum systema vel organon, aut plura simul invadere possunt.

§. 45.

Quo magis discrepat stimuli seu contagii natura ab natura organismi cui inferitur, eo vehementior est inflammatio inde nascens.

§. 46.

Inflammationes qualitativae quae universum systema nervosum afficiunt, (febre conjunctae sunt) salva salute organismi non statim simulac exortae sunt, extinguere possunt.

§. 47.

Eaedem inflammationes organismum vel ad tempus vel in perpetuum ab iterato eiusdem aut similis contagii impetu tutum praestant.

§. 48.

Inflammationes qualitativae cum universali affectione systematis nervosi non conjunctae, saepius eum invadere possunt.

2. *Ratione nexus cum causa.*

§. 49.

Ratione nexus cum causa inflammationes duplicis generis sunt, primariae et secundariae.

§. 50.

Inflammatio primaria sive idiopathica ea est, quae non ex alia inflammatione, sed directe e propria causa oritur.

§. 51.

Inflammatiō secundaria sive sympathica ea est, quae ex alia inflammatione per sympathiam, consensum aut propagationem oritur. v. c. Inflammatiō iridis propagatur ad scleroticam, corneam, conjunctivam etc.

§. 52.

Inflammationes primariae et secundariae in iisdem aut diversis organismi partibus locum habere possunt.

§. 53.

Absolutis primariis secundariae adhuc durare possunt.

3. *Ratione coniunctionis.*

§. 54.

Ratione coniunctionis inflammationes aut simplices, aut complicatae aut simultaneae sunt.

§. 55.

Inflammatiō simplex ea est, quae non nisi ex una causa nascitur et in uno systemate viget.

§. 56.

Inflammatiō complicata in uno quidem systemate continetur, verum non ab una, sed duabus aut pluribus causis oritur. v. c. inflammatiō scrophuloso-syphilitica.

§. 57.

Inflammationes simultaneae in diversis systematibus locum habent, a causis iisdem aut diversis na-

tae. v. c. inflammatio musculorum, tendinum, perioftii et offis a vulneratione.

§. 58.

Inflammationes simplices in complicatas et simultaneas, et vice versa hae in illas immutari possunt.

4. *Ratione ambitus.*

§. 59.

Ratione ambitus inflammationes aut universales aut locales sunt.

§. 60.

Inflammationes locales eae sunt, quae in hac vel illa organismi parte sine affectione universi systematis nervorum et sanguinis decurrunt.

§. 61.

Inflammationes universales eae sunt, quae partem aliquam aut universum systema organismi occupantes, simul universum systema nervorum et sanguinis per consensum, sympathiam aut propagationem afficiunt.

§. 62.

Inflammationes universales vulgo febres dicuntur.

§. 63.

Febris non est morbus, sed coniunctio symptomatum, (*eine Symptomengruppe*) inflammationem universalem indicans.

§. 64.

Ubi inflammatio universalis, ibi febris, et ubi febris, ibi inflammatio universalis aut stimulus inflammatorius universalis.

§. 65.

Febris nunquam sine inflammatione aut ante inflammationem, verum cum ea aut cum stimulo simul adesse potest; symptomata enim morbi eum non antecedunt sed comitantur.

§. 66.

Doctrina de febribus, quippe quum sint mera inflammationum universalium symptomata, proprium in pathologia locum tueri non potest, sed cum doctrina de inflammationibus coniungenda est.

5. *Ratione typi.*

§. 67.

Ratione typi inflammationes sunt aut continentes, aut remittentes, aut intermittentes.

§. 68.

Inflammationes continentes uno tenore sine interruptione aut remissione regulari per stadia decurrunt.

§. 69.

Inflammationes remittentes decursum suum per stadia ita absolvunt, ut subinde symptomata mitiora ostendant.

§. 70.

Inflammationes intermittentes s. periodicae, decursu suo, per stadia rite et uno tenore finito, post

aliquod tempus redeunt et rursus in eodem systemate eadem ratione decurrunt.

§. 71.

Inflammationes intermittentes saepius et ut plurimum definito tempore redire solent.

§. 72.

Intermissionis haec ratio esse videtur: absoluto inflammationis decursu, stimulus aut remanens aut denuo genitus systema plasticum organi affecti rursus irritat simulatque illud per sensibilitatem, priori inflammatione exhaustam, fieri potest.

6. *Ratione exitus.*

§. 73.

Ratione exitus inflammationes in definitas aut infinitas dividi possunt.

§. 74.

Inflammatiō definita ea est, quae decursum suum per stadia ita absolvit, ut revera finita sit.

§. 75.

Inflammatiō infinita ea est, quae decursu per stadia absoluto aut ne absoluto quidem prorsus, semine s. contagio, quod ipsa genuit, denuo excitatur. v. c. syphilis, pfora, herpes etc.

§. 76.

Inflammationes infinitae propagantur vel in eadem parte vel in vicinis partibus; illas stabiles, has serpentes nominare convenit.

§. 77.

Differunt inflammationes infinitae ab intermittentibus eo, quod hae certum tempus, ab inflammatione prorsus liberum, organismo concedant, illae continuo, et ita eum afficiant, ut omnes tres periodi simul adsint. v. c. herpes, inflammatio canceratica occulta.

7. *Ratione proventus, (des Productes.)*

§. 78.

Ratione proventus (*des Productes*) inflammationes varie dividi possunt, qua de re conferatur caput sequens.

§. 79.

Aliae inflammationum divisiones v. c. in *regulares* et *irregulares*; *acutas* et *chronicas*; *sthenicas* et *asthenicas*; et illas, quae secundum organa fieri solent, notissimae sunt, sufficitque eas hic nominasse.

C A P U T T E R T I U M.

DE STADIIS INFLAMMATIONUM.

§. 80.

Tria sunt stadia, per quae omnis inflammatio, quae cursum suum absolvit, decurrit.

§. 81.

Stadium prodromorum et convalescentiae non pertinent ad morbum ipsum.

§. 82.

Periodi inflammationum hae sunt: primum stadium, phlogisticum sive floris; secundum stadium,

plasticum, five maturitatis; tertium stadium, criticum, five fementis. Haud secus ac planta floret, semen maturat atque proicit.

§. 83.

Haec stadia pro inflammationum diversitate diversa sunt; magis aut minus conspicua; longiora, breviora etc.

§. 84.

Decursus horum stadiorum potest esse vel regularis vel irregularis, quod a causis internis et externis pendet.

§. 85.

In nonnullis inflammationibus una aut altera harum periodorum tam rapide decurrit, ut non nisi oculo quam maxime attento observari possit.

§. 86.

Stadia haec in nonnullis inflammationibus salva organismi salute, arte aut casu interrumpi aut contrahi possunt, in aliis vero non item. Illud v. c. fieri potest in typho, rheumatismo, catarrho etc.; neutiquam vero in variolis, morbillis etc.

§. 87.

In quibusdam haec lex obtinet: si prima periodus regulariter aut cum vigore decurrit, secunda etiam per statum tempus decurrat necesse est, fin minus, saluti organismi periculum minatur.

§. 88.

Stadia plurimarum inflammationum per certum et definitum tempus decurrere solent; nonnul-

illarum vero stadia certis limitibus circumscripta esse non videntur.

§. 89.

In nonnullis inflammationibus non nisi unum horum stadiorum in parte quadam organismi adest; in aliis omnia simul in eadem parte adsunt. v. c. in phthisi, herpetibus. Veluti in plantis, quae iisdem in ramis flores et fructus gerunt.

§. 90.

Cuilibet inflammationi proprius est decursus, peculiaribus tribus stadiis ab omnibus aliis, aliarum inflammationum stadiis, differens.

§. 91.

Quodlibet stadium inflammationis cuiuslibet propriis suis symptomatibus insignitur, quibus ab omnibus aliis dignosci potest. Quae symptomata in quolibet stadio in universum similia in diversis vero inflammationibus ita sunt definita et temperata, ut non modo quaelibet inflammatio in genere, sed etiam quaevis species in quolibet stadio accurate ab aliis distingui possit.

§. 92.

Symptomata primi et secundi stadii saepissime sibi invicem opposita esse solent.

1. *Primum stadium.*

§. 93.

Primum inflammationis cuiuscunque stadium *phlogisticum* seu *floris* appellandum esse vide-

detur, conspicuum enim est phlogosi quadam et signis inflammatoriis sensu strictiore sic dictis. Floret hoc stadio inflammationis semen non secus ac planta, praeparatque fructum, secundo stadio maturandum.

§. 94.

Hoc stadium non a primo infectionis momento, sed ab inflammationis prima origine ad momentum usque durat, quo symptomata initium secundi stadii, et formationis materiae novae indicant.

§. 95.

Tempus quo decurrit, modo brevius, modo longius est pro natura inflammationis. In acutis interdum tam rapide decurrit, ut brevissimo temporis momento finiatur; extenditur vero etiam ad tres, septem et novem dies.

§. 96.

Diversitas durationis huius stadii partim a natura inflammationis, partim ab organismo, partim a rebus externis pendet.

§. 97.

In hoc stadio systema plasticum, stimulo abnormi, incitatum maiori et mutata vi agit, sanguinisque ope arteriarum advectam maiorem copiam ita mutare incipit, ut novas ex eo generandas et quasi componendas materias praeparet.

§. 98.

Omnes res, quae irritationem augent, inflammationem augent, et vice versa.

§. 99.

§. 99.

Omnia quae vim et actionem systematis vasorum augment, inflammationem augment, et vice versa

§. 100.

Suppressa inflammatione in hoc stadio, supprimitur quoque proventus ejus, sive nova materia inflammatione generanda.

§. 101.

Infectio in hoc stadio locum non habet. Hoc valet de omnibus inflammationibus. v. c. de typho, variolis, scarlatina, etc.

§. 102.

Symptomata huius stadii in tribus potissimum systematibus, quae ab inflammationibus affecta sunt, conspiciuntur, nimirum in systemate plastico, nervorum, et sanguinis.

§. 103.

Caetera systemata non raro per consensum et sympathiam afficiuntur.

§. 104.

Nullum symptoma pure et unice ad hoc vel illud systema pertinet; nullumque semper adest.

§. 105.

Cuiuslibet systematis symptomata vel localia vel universalis sunt.

I. *Symptomata systematis plastici.*

a) R u b o r.

§. 106.

Rubor, frequens inflammationis signum, non tam e congestione aut plethora sanguinis in arteriis aut venis quam in vasis capillaribus oritur, quae cum ad systema plasticum pertineant, huic systemati potissimum hoc ruboris symptoma attribuendum esse videtur.

§. 107.

Varii sunt gradus ruboris, qui quidem non in universum, verum tamen in quibusdam inflammationibus vehementiae aut lenitatis signa sunt.

§. 108.

Rubor hic pro diversitate inflammationis et ipse variatur. In aliis v. c. roseus in aliis violaceus est etc.

§. 109.

Varietas ruboris a natura inflammationis, a constitutione organismi et a natura partis inflammatae pendet.

§. 110.

Rubor adesse potest, licet non in oculos incurrat.

b) T u m o r.

§. 111.

Tumor, signum inflammationis, oriundum ex affluxu sanguinis et accumulatione humorum circum punctum et sedem inflammationis per incitationem et immutatam systematis plastici functionem facta

ad hoc potissimum systema pertinet, cuius incitatione sanguis et humores in ipso accumulantur.

§. 112.

Quo laxior structura partis inflammatae et adiacentium partium est, eo maior est tumor, et vice versa.

§. 113.

Tumoris varia est natura et forma, quae a natura inflammationis et organismi pendet, v. c. auctus turgor vitalis.

§. 114.

Magnus tumor in genere quidem non est signum inflammationis vehementis, in specie tamen esse potest.

§. 115.

Tumor adesse potest, licet non possit animadverti.

§. 116.

Tumor nova inflammationis augendae causa fieri potest, v. c. in encephalitide.

c) Secretiones et excretiones naturales imminutae, suppressae, aut mutatae.

§. 117.

Imminutio, suppressio et mutatio secretionum et excretionum naturalium ex irritatione systematis plastici derivanda est, quippe quod ad praeparandam novae materiae formationem humores non modo allicit, verum etiam oscula vasorum fecerunt abnormi irritatione per consensum claudit, aut functiones eorum mutat.

§. 118.

Quo maior est inflammationis vehementia et ambitus, eo maior et latior est haec suppressio et mutatio.

§. 119.

Ista suppressio et mutatio aut continua est, aut intermittens.

§. 120.

Hae secretionum et excretionum mutationes cum immutationibus earum, quae in tertio stadio per crisin fieri solent, non confundendae sunt.

2. *Symptomata systematis nervorum.*

a) C a l o r.

§. 121.

Caloris symptoma, omnium maxime constans licet non semper adsit, ex alacriori vita partis inflammatae et sanguinis adfluentis copia oriundum, quoniam sensu nititur, ad nervorum systema pertinet.

§. 122.

Varii sunt caloris gradus et species, v. c. calor mordax.

§. 123.

Diversi caloris gradus eiusdem inflammationis generis et speciei diversos vehementiae gradus indicant.

§. 124.

Minor ab initio caloris gradus augetur progrediente inflammatione et appropinquante ad stadium secundum.

b) D o l o r.

§. 125.

Dolor symptoma primi stadii inflammationis minus constans ad nervorum systema pertinet.

§. 126.

Quo maior sanguinis affluxus est, et quo minus pro conformatione partis inflammatae et partium vicinarum, liberum sanguini affluenti et humoribus accumulatis spatium conceditur, eo maior dolor est, et vice versa.

§. 127.

E vehementia doloris vehementiae gradus inflammationis in universum diiudicari non potest.

§. 128.

Sensus doloris varius est et diversus pro inflammationum diversitate. Quaelibet inflammatio peculiari dolore insignitur et dignoscitur.

c) Sensibilitas aucta.

§. 129.

Sensibilitas aucta, symptomata quam maxime constans primi stadii inflammationis, eo magis conspicua est, quo magis in parte inflammata systema nervorum viget.

§. 130.

Haec sensibilitas aucta oritur ex aucta per inflammationis stimulum sympathica irritatione systematis nervosi.

§. 131.

A sensibilitate aucta ex parte pulsus frequentia pendet, cfr. §. 145.

§. 132.

Distinguendum est inter sensibilitatem auctam et energiam systematis nervosi; illa adesse, haec abesse potest, v. c. in primo stadio typhi.

d) *Sensus communis (coenaesthesis) mutatus.*

§. 133.

Sensus communis (coenaesthesis) five sensus quo perfusus esse solet organismus, qui bene se habet, eo magis immutatus est, quo latius serpit inflammatio.

§. 134.

Oritur iste sensus e turbata per stimulum inflammationis functione systematis nervosi.

§. 135.

Sensus ille accurate describi non potest; huc pertinent vero capitis stupor, sensus insueti, frigus, horripilationes cum calore volatili alternantes, artuum gravitas et languor, desidia, appetitus immixtus, sitis aucta, somnus inquietus, digestio turbata, deliria etc.

3. *Symptomata systematis sanguiferi.*a) *Congestio sanguinis.*

§. 136.

Congestio non communi quasi impetu totius sanguinis copiae ad inflammata partem ruentis, sed ita fieri solet, ut stimulo abnormi in partis affectae systemate plastico per consensum arteriarum potissimum actio ita augeatur, ut maiorem sanguinis quantitatem advehant, ipsaque vasa alias lympham vehentia, sanguine repleant.

§. 137.

Non stagnatio, sed uberior et rapidior circulatio in parte inflammata in hoc stadio locum habet.

§. 138.

Cum omnis inflammatio (quantum fieri potest) ad figuram sphaericam tendat, in centro, sede quippe contagii seu stimuli inflammationis, congestio maxima est et ad extremas sphaerae oras sensim decrescit et definit.

§. 139.

Orgasmus totius sanguinis congestionem localem auget.

§. 140.

Quo magis systema sanguiferum in aliqua parte viget, eo maior ad eam sanguinis congestio est, quando inflammatur.

b. Mutatio sanguinis.

§. 141.

Sanguis primo inflammationis stadio, ope systematis plastici ita mutatur, ut indolem phlogisticam s. inflammatoriam induat; primum quidem in parte inflammata, postea vero, si maior et amplior est inflammatio, in universo organismo.

§. 142.

Indoles phlogistica sanguinis est eius abnormitas, qua ad solutionem in partes suas constituentes pronus, aptiorque fit ad ineundas novas conjunctiones formandasque novas materias.

§. 143.

Sanguis hanc indolem phlogisticam induit transeundo per partes inflammatas, in quibus tanquam in fabrica ope systematis plastici abnormiter agentis, ita mutatur eamque indolem acquirit, quam

recurrens per vasa et cor cum universa sanguinis copia communicat.

§. 144.

Quo maior in organo sanguinis abundantia est, quo rapidius in eo circuit in statu sano, eo citius, si inflammatur illud organon, sanguis in universo organismo indolem phlogisticam adipiscitur.

§. 145.

Sanguis ita mutatus ad mutandam actionem cordis et vasorum contribuit.

c) Pulsus immutatio.

§. 146.

Pulsus per inflammationem in stadio primo varia ratione mutatur, frequentissimae vero eius mutationes cernuntur in maiori vehementia, celeritate et frequentia.

§. 147.

Haec pulsus immutatio oritur tum ex affectione systematis nervosi per stimulum inflammationis, quod per consensum s. sympathicum systema vasorum afficit; tum e mutata sanguinis indole, qua cor et vasa abnormi ratione irritantur.

§. 148.

Haec mutatio pulsus potest esse localis et universalis, quod valet de omnibus aliis inflammationum symptomatibus, pendetque a natura et ambitu inflammationis.

§. 149.

Gradus mutationis diversus est, et a natura inflammationis pendet.

II. *Secundum stadium.*

§. 150.

Secundum inflammationis stadium *plasticum* five maturitatis stadium appellandum est, quoniam nova materia, tamquam effectum (*das Product*) inflammationis in eo formatur.

§. 151.

Hoc stadium durat a primo formationis novae materiae momento usque ad perfectionem eius et initium criseos.

§. 152.

Tempus, per quod hoc stadium durat, pro natura inflammationis brevius aut longius est, et a brevissimis temporis momentis ad tres, septem et novem dies in acutis, in chronicis etiam diutius durat.

§. 153.

Cuilibet inflammationi peculiaris stadii huius decursus ratione temporis et symptomatum competit.

§. 154.

In hoc stadio infectio five translatio feminis inflammationis s. contagii ad alium organismum locum habet. In aliis inflammationibus magis ab initio huius stadii, in aliis magis sub finem.

§. 155.

In inflammationibus infinitis hoc stadium simul cum primo in eadem parte decurrit.

§. 156.

Si primum stadium vi quadam absolutum est, secundum in multis inflammationibus salvo organismo non potest supprimi aut contrahi.

§. 157.

Si inflammatio in stadio secundo vel casu vel arte, ratione incongrua supprimitur, proventus eius (*das Product*) ad maturitatem perfectam pervenire non potest.

§. 158.

Omnes res, quae organismum debilitant viresque eius frangunt, huic stadio utplurimum non conveniunt.

Symptomata secundi stadii.

§. 159.

Symptomata huius stadii in iisdem potissimum systematibus locum habent, in quibus symptomata primi stadii se ostendunt; nimirum in systemate nervorum, sanguinis et in systemate plastico.

1. *Symptomata systematis nervosi.*

a) Caloris et doloris sensus imminuti.

§. 160.

Caloris et doloris sensus in stadio secundo imminuuntur quidem, verum non prorsus cessant; causae enim, e quo oriuntur, non amplius quidem tanta vehementia agunt, formata quippe nova materia, verum ad perfectam eius formationem agere pergunt.

§. 161.

In quibusdam inflammationibus, quarum contagio nervorum vis valde deprimitur, dolores saepe prorsus paene cessare videntur, v. c. in typho etc.

§. 162.

Calor in quibusdam inflammationibus in cute augeri videtur.

b) Sensibilitas depressa.

§. 163.

Quae primo stadio aucta erat sensibilitas, iam in secundo depressa est et quasi obtusa.

§. 164.

Ista sensibilitatis depressio aut absoluta est, aut relativa; haec minor est quam fuit in stadio primo; illa minor est, quam fuit in statu normali.

§. 165.

Partes, quarum sensibilitas depressa est, consuetis incitamentis aut minus aut prorsus non afficiuntur.

§. 166.

Gradus depressionis varii sunt a modica diminutione sensibilitatis ad summum usque torporis et hebetudinis gradum.

§. 167.

Haec sensibilitatis depressio oritur partim ex antegressa nimia incitatione et exhaustionem sensibilitatis; partim e proventu inflammationis, qui organismo molestus est; partim e natura contagii, sive feminis inflammationis.

§. 168.

Sensibilitas depressa et virium debilitas nequam perinde habendae sunt; illa adesse, et haec simul abesse potest, et vice versa.

§. 169.

In inflammationibus infinitis, quae omnes tres periodos simultaneas habent, haec sensibilitatis diminutio observari non potest; oppositae quippe vires et affectiones nullum effectum habent.

c) Sensus communis mutatus.

§. 170.

Mutatio sensus communis (coenaesthesis) in secundo etiam stadio locum habet, sed a mutatione primi stadii differt. Sensus ponderis vel universalis vel localis, torpor et stupor, deliria, et varii praeterea sensus pro natura inflammationis diversi huc pertinent.

§. 171.

Gradus huius mutationis varii sunt, a leni sensus abnormitate ad summum typhomaniae gradum.

§. 172.

Hic sensus nascitur partim ex abnormi nervorum affectione, partim e novo proventu inflammationis, qui organismo molestus est.

2. *Symptomata systematis sanguiferi.*

a) *Sanguinis affluxus imminutus.*

§. 173.

Sanguinis affluxus et humorum accumulatio ineunte hac periodo decrescunt, et magis, magisque eo progrediente diminuuntur.

§. 174.

Causa huius diminutionis est partim irritatio imminuta, partim absoluta novae materiae formatio.

§. 175.

Circulatio sanguinis in parte inflammata hoc stadio minus alacris est quam priori et in nonnullis organis potissimum iis, quae sanguine abundant ex parte stagnatio humorum locum habet, v. c. in pulmonibus.

b) *Mutatio sanguinis.*

§. 176.

Sanguis indolem phlogisticam prioris stadii ab initio huius adhuc retinet, progrediente vero hoc stadio sensim ad pristinam nativam indolem redit.

§. 177.

In inflammationibus infinitis, in quibus utraque stadia simul perdurant, indoles phlogistica semper animadverti potest.

§. 178.

In inflammationibus ad infaustum exitum proclivibus, sanguis hoc stadio ad ulteriorem et magis abnormem dissolutionem et corruptionem tendit.

c) Mutatio pulsus.

§. 179.

Pulsus mutatio cernitur potissimum vehementia fracta et aucta interdum frequentia. Magna caeterum, horum symptomatum varietas et diversitas est et non paucae a regula exceptiones.

§. 180.

Haec varietas oritur partim a varia affectione systematis nervosi, partim a vario gradu mutationis sanguinis, partim a varia natura proventus inflammationis.

3. *Symptomata systematis plastici.*

a) Rubor et tumor diminuuntur et cessant.

§. 181.

Rubor et tumor universalis et localis in hoc stadio diminuuntur. Prior quidem ita, ut non modo ratione intensitatis, sed etiam ratione speciei ruboris mutetur et diminuatur.

§. 182.

Rubor interdum ex parte in alios colores transit.

§. 183.

In sectionibus eorum, qui secundo stadio inflammationis mortui sunt, rubor aut exiguus aut prorsus nullus reperietur, pro natura inflammationis et partis inflammatae, licet in priore stadio adfuerit.

§. 184.

Tumor in secundo stadio interdum augetur, si a volumine proventus (*des Productes*) inflammationis oritur.

§. 185.

Tumores oedematodes, qui post inflammationes oriri solent, non effecta earum, sed morbi secundarii sunt, a debilitate systematis lymphatici oriundi.

§. 186.

E diminutione horum symptomatum et progressu inflammationis interdum habitus asthenicus oritur, qui in inflammationibus infinitis ita temperatus est, ut cum habitu asthenico mixtus esse videatur, v. c. genae rubentes phthiasticorum.

b) Novae materiae (*neue Producte*).

§. 187.

Proventus, s. fructus inflammationis, qui primo stadio quasi floruit, nunc adolescit, ad maturitatem perducitur, et semina profert ipsi prorsus similia, et ad eandem inflammationem in alio organismo excitandam (favente scilicet opportunitate), idonea.

§. 188.

Nova ista materia, ab inflammatione effecta, primum huius secundi stadii signum est, ad cuius formationem omnis inflammatio inde ab initio tendit, et in cuius excretionem processus eius absolvitur et finitur.

§. 189.

Haec materia, quae hoc stadio generatur, nova prorsus est, neque antea, nisi inflammatione praegressa, in organismo obvia, similis quidem est partibus et materiis organicis, verum ab iis revera discrepans et diversa.

§. 190.

Hae materiae ab inflammatione effectae, proventus sunt vitae seu vegetationis peculiaris abnormis et propriam indolem habentes, ad leges organismi secundum inflammationis genium mutatas, conformatae.

§. 191.

Simulac illae materiae formatae et tanquam nova semina perfectae sunt, inflammatio rite absoluta est; si vero quacunque de causa ad maturitatem perfectam pervenire non potuerunt, illae materiae vel in loco, quo generatae fuere, manent, — oritur induratio, itagnatio — vel ad alias partes sub iisdem aut aliis formis transferuntur — oriuntur metastases.

§. 192.

Non omnes inflammationum proventus conspici et animadverti possunt, siue sint in organismo, siue extra eundem. Signa quibus dignoscuntur in remotis interdum a sede inflammationis partibus conspiciuntur; interdum nulla, dum viget organismus observari possunt; interdum nulla omnino adfunt.

§. 193.

Servant autem hi proventus semper nativam affinitatem et analogiam loco, in quo orti sunt, respondentem; nimirum partibus inflammatis et humoribus organicis, qui ab his partibus secernuntur, in quibus certa quaedam inflammatio obtinuit, similes, v. c. in membranis mucosis, mucosae in ossibus, ossi.

§. 194

§. 194.

Hi inflammationum proventus semper sibi constant, feminibusque aut contagiis e quibus orti sunt, similes sunt, eaque, favente opportunitate, rursus gignunt.

§. 195.

Hac lege nititur theoria de infectione. Omnis quippe infectio fit per inflammationem, et omnis inflammatio per contagium, i. e. proventum inflammationis, qui semen eius continet, propagari atque alii organismo inferi potest.

§. 196.

Ipse conceptio et nutritio foetus in utero materno non nisi secundum leges inflammationis fieri solet.

§. 197.

Haud mirum est inflammationem tanta in organismo pollere dignitate, cum ipse ad leges eius formatus sit.

§. 198.

Ista inflammationis effecta, s. novae materiae per eam progentae, organismo semper molestae sunt.

§. 199.

Quo maius est harum materialium volumen; quo magis a natura partium organismi, in quibus haerent, aliena; et quo maioris momenti hae partes et organa sunt, eo maiora incommoda gignunt.

§. 200.

Magna est varietas atque diversitas effectorum inflammationis, variaque ratione considerari pos-

sunt. Nimirum vel ratione feminis s. naturae; vel materiae et formae; vel complicationis, vel nexus cum organismo; vel loci in quo versantur; vel temporis, per quod commorantur in organismo; vel actionis in organismo; vel conspirationis cum organismo, vel adversitatis; denique modi, quo organismus ab iis se defendit; vel ratione, qua ars ei succurrere potest.

§. 201.

Ratione feminis, sive naturae effecta inflammationis, sunt vel quantitativa vel qualitativa. Utraque varie rursus dividi possunt. Cfr. cap. sequens de causis inflammationum.

§. 202.

Ratione materiae et formae modo in elementis imponderabilibus, gas- et vaporiformibus; modo fluidis magis aut minus spissis; modo pultiformibus, carneis, adiposis, membranaceis, vasiformibus, solidis magis minusve mollibus, duris; modo organica structura praeditis; modo rudibus et indigestis molibus, varia forma, figura, colore, odore, et numero conspicuis, consistunt.

§. 203.

Ratione complicationis proventus sunt vel simplices, vel complicati; illi a simplicibus, hi a complicatis inflammationibus proferuntur.

§. 204.

Modus, quo proventus inflammationum cum organismo cohaerent, varius est. Alii arcte, alii laxè, alii prorsus non cum eo cohaerent, sed ei modo contigui sunt.

§. 205.

Ratione loci, quo versantur, vel in organorum interiori structura, vel in eorum superficie, vel in cavitatibus reperiuntur. Alii in eodem loco semper versantur, alii sedem mutant. Alii systemata et organa universa, alii hanc modo aut illam earum partem occupant.

§. 206.

Temporis spatium, per quod in organismo commorantur, materiae ab inflammatione effectae modo longius, modo brevius est. Sunt, quae per totum vitae tempus remaneant; sunt, quae eo ipso quasi momento quo formati sunt, evolent; sunt denique, quae per certum tempus post perfectam formationem remaneant.

§. 207.

Materiae nonnullae, ab inflammationibus generatae quiete in organismo manent, aliae vero ab illo momento quo formatae sunt, agunt, vimque noxiam exercent in organismum, sese regenerant, et aut novas inflammationes excitant.

§. 208.

Ratione conspirationis cum organismo aut adversitatis magna inter proventus inflammationum varietas intercedit. Alios tam arcte et intime organismus secum unit atque coniungit, ut unam cum eo naturam efficere videantur, et salva eius salute exterminari nequeant. Alios libenter aut indifferenter, tanquam innocuos tolerare videtur: Contra alios continuo pugnat et tandem eos vincit; alios, re quasi desperata, pati cogitur ac tandem praepolenti eorum potentiae succumbit.

§. 209.

Contra materias progenitas, quas organismus non recipit, varia ratione sese defendere solet. Alias nimirum solvit et resorbet, alias diluit, et excernit; alias includit valloque quasi circumdat. Sunt quas exsiccet, quas ad alia minus incommoda loca transferat; sunt quas sensim sensimque impugando attenuet prorsusque tollat, sunt denique, quas nova inflammatione, gangraena aut necrosi exterminet.

§. 210.

Ars saepe nihil valet ad removendas materias abnormes, saepe etiam eius auxilio superfedere possumus. Ubi autem revera auxilium ferre potest, hoc aut mechanico, aut chemico, aut dynamico modo fieri potest. Conf. cap. VII. de cura inflammationis.

Tertium stadium.

§. 211.

Tertium inflammationis qualiscunque stadium, *criticum*, excretionis, fementis (*der Auscheidung, Krise, Ausfaat*) appellamus ea de causa, quia proventus in secundo stadio ad maturitatem perductus, in hoc tertio stadio excernitur et extra inflammationis aut organismi sphaeram proiicitur. Non fecus ac grana seminis plantae maturata proiciuntur et feruntur, ut novos fructus proferant.

§. 212.

Duplex proventuum inflammationis ratio est: eiiciuntur aut ex organismo, aut e sphaera inflammationis, remanentque in quadam organismi parte.

§. 213.

Si non eiiciuntur, hoc non fit, 'aut quia organismus iis, licet molesti sint, carere non potest; aut quia non magnam molestiam creant; aut quia organismus eos eiicere non potest, etiam si eiicere laboret.

§. 214.

Si eiiciuntur, varia ratione hoc fieri solet, variaque hic consideranda sunt: forma et structura, qua eiiciuntur; ambitus, modus, tempus, via reiectionis; locus, ad quem proiciuntur, et sympathia partium organismi, a quibus exeunt.

§. 215.

Forma et conditio, qua eiiciuntur, duplex est. Nimirum materiae fluidae sunt aut solidae.

- 1) Si fluidae sunt,
  - a. aut imponderabiles,
  - b. aut gasiformes,
  - c. vapores aut
  - d. guttatim fluidae sunt;
- 2) si solidae sunt,
  - a. vel pultiformes,
  - b. vel carniformes,
  - c. vel cartilagineae,
  - d. vel osseae et saxeae sunt.

§. 216.

Ratione structurae et conformationis ista effecta praedita sunt vel structura organica, vel non sunt nisi rudis massae aggregatio.

§. 217.

Ambitum quo eiiciuntur, si consideramus, aut universam et integram materiam, aut partem eius solummodo exterminatam videmus; haec est crisis incompleta, illa completa.

§. 218.

Ratione modi proiiciuntur aut semel (*auf einmal*), aut sensim sensimque (*lyh*).

§. 219.

Temporis si rationem habeas, illae materiae emittuntur aut statim post perfectam et absolutam formationem; aut aliquanto post, seu brevius, seu longius.

§. 220.

Via, qua ex organismo exeunt, est vel pars ipsa inflammata, vel aliud organon, per novam scilicet inflammationem, aut per organa excretoria.

§. 221.

Locus, ad quem proiiciuntur, duplex est, aut extra organismum in atmosphaeram; aut in alias organismi partes, (per metastasin).

§. 222.

Ratione sympathiae partium organismi eiiciuntur aut sine, aut cum iactura earum.

§. 223.

Hoc stadium durat a momento absolutae formationis novae materiae usque ad perfectam et absolutam eius excretionem, s. crisin.

§. 224.

Tempus, per quod decurrit, modo brevius est modo longius, in acutis a brevi temporis momento ad tres usque dies, in chronicis diutius durat.

§. 225.

Quaelibet inflammatio peculiari ipsique proprio modo proventus suos, novae inflammationis femina, excernit. Haud secus ac plantae vario modo femina sua spargunt.

§. 226.

In hoc stadio infectio facillime fieri potest.

§. 227.

Hoc stadium cum prioribus simul decurrit in inflammationibus infinitis.

§. 228.

Symptomata huic stadio propria definiri non possunt; sed omnia prioris stadii symptomata sensim decrescunt aut cito cessant, sensusque valetudinis redit, qui in hac illave parte incipiens ad omnes modo citius, modo lentius penetrare solet.

§. 229.

Maxima caeterum huius stadii est varietas et diversitas, quae partim a natura inflammationum; partim ab organismi constitutione; partim a rebus externis pendet.

CAPUT QUARTUM.

DE CAUSIS INFLAMMATIONIS.

§. 230.

Causa proxima inflammationis qualiscunque est aucta et abnormis actio systematis plastici, qua ad generandas novas easdemque abnormes materias tendit.

§. 231.

Causae remotae, cum praedisponentes tum occasionales variae sunt, varioque modo dividi possunt.

I. *Causae praedisponentes s. opportunitas.*

§. 232.

Causarum praedisponentium duae sunt classes, quae omnes complectuntur, nimirum internarum et externarum.

a) *Causae praedisponentes internae.*

§. 233.

Causae praedisponentes internae vel in mente, vel in corpore sunt; sunt igitur vel causae psychicae vel corporeae.

§. 234.

Causae psychicae sunt animi commotiones, vel perturbationes (*Affecten*), vel cupiditates sive inclinationes fortiores et inveteratae (*Leidenschaften*).

§. 235.

Ad perturbationes animi seu affectus, qui inflammationis opportunitatem praebere possunt,

pertinent non modo fortiores, qui per impetum vehementem animum et cum eo organismum universum incitant, et conturbant: v. c. terror, ira; sed etiam deprimentes: qui animum angunt et exagitant: v. c. cura, angor, moeror, metus.

§. 236.

Animi inclinationes fortiores (*Leidenschaften*) videlicet inflammationum ansam praebent, quoniam, si non satiantur, continuo desiderii stimulo animum excruciant et irritant, v. c. desiderium, nostalgia, amor infelix.

§. 237.

Causae corporeae internae in quatuor potissimum systematibus sedem habent, nimirum in systemate plastico, in systemate nervorum, vasorum sanguiferorum, et lymphaticorum.

§. 238.

Quo magis systemata illa in organismo aut organo quodam vigent, eo maior in eo opportunitas inflammationis esse solet. v. c. maior in infantibus, pulmonibus, oculis etc. — minor in senibus, cartilaginibus etc.

§. 239.

Abnormes horum systematum actiones, humoresque abnormes in iis contenti, praeparati aut resorpti non minus causae praedisponentes inflammationum sunt.

§. 240.

Interdum in aliis organismi systematibus causae praedispositionis inflammationum latere possunt.

b) *Causae praedisponentes externae.*

§. 241.

Causae praedisponentes externae variae et multiplices enumerari possunt. Commode tamen in tres classes dividuntur, quae omnia illa momenta complectuntur. Nimirum latent aut in atmosphaera, aut in ingestis inprimis in nutrimentis, aut in vitae ratione.

§. 242.

Atmosphaera varia continet, quae organismum ad inflammationes praeparare possunt. Huc pertinent siccitas et humiditas, calor et frigus; eorumque vicissitudines; aër, vapores, gasa, miasmata, contagia, electricitas, et partes aliae, quae in aëre circumvehuntur, v. c. exhalationes animalium, vegetabilium, mineralium, paludum, etc.

§. 243.

Ad nutrimenta et ingesta pertinent omnes materiae, quae ore in organismum ingeruntur, cibi et potus et medicamina; victus uberior, et paucior, irritans, aromaticus; potus spirituosus, excitans; medicamina. Huc pertinent etiam eae materiae, quae aliis viis ingeruntur, v. c. per nares etc.

§. 244.

Ad vitae rationem omnia ea pertinent, quae in prioribus non continentur: vestimenta, motus, consuetudines, labor, voluptates, ars et occupationum et vitae genus etc.

II. *Causae occasionales.*

§. 245.

Causas occasionales sive ea momenta, quae systema plasticum ita afficiunt, ut ad generandas abnormes materias incitetur, in duas classes a natura ipsa divisas reperimus, nimirum in quantitativas et qualitativas.

I. *Causae quantitativae inflammationis.*

§. 246.

Causae quantitativae ea sunt momenta, quae systema plasticum ita afficiunt, ut actionem eius gradu ita augeant, ut inflammatio oriatur.

§. 247.

Causae inflammationum quantitativae effecta quantitativa gignunt.

§. 248.

Causae quantitativae occasionales varie dividi possunt. Nimirum ratione naturae et indolis; ratione originis, durationis, ambitus, vehementiae, complicationis etc.

§. 249.

Ratione naturae et indolis causae quantitativae triplicis sunt generis: mechanicae, chemicae, dynamicae. Hae tres classes omnes causas quantitativas inflammationis complectuntur.

§. 250.

Ad causas occasionales mechanicas pertinent omnia corpora, quae vel intrinsecus vel extrinsecus

solidas organismi partes mechanice ita irritant, ut inflammatio nascatur. Cuius generis sunt: frictiones, ictus, extensiones, compressiones, instrumenta, quae vulnerant, et corpora peregrina in organismi partibus. Huc pertinet etiam volumen sanguinis ipsum ad partem aliquam accumulatum, tumor inflammationis, et ipsae materiae ab ea genitae.

§. 251.

Dantur causae inflammationum quantitativae, quae dum chemico modo partes organismi afficiunt et irritant, inflammationem gignunt. Huc pertinent acida concentrata, caustica, ichor, ferrum candens etc.

§. 252.

Causae quantitativae dynamicae duplicis generis sunt vel corporeae, vel psychicae.

§. 253.

Causae corporeae sunt omnia incitamenta, five fuerint in organismo five extra eum, quibus ita afficitur, ut inflammatio nascatur, v. c. sanguis, humores, nutrimenta, dolor physicus etc. et omnia, quae §. 242. inter causas praedisponentes enumerata sunt.

§. 254.

Causae psychicae occasionales sunt omnes animi perturbationes, quae supra §. 234 — 236. enumeratae sunt. Eadem enim momenta, quae inflammationem praeparant, eam quoque revera excitare possunt.

§. 255.

Ratione originis five loci, quo causae occasionales nascuntur, sunt vel externae vel internae; hae in ipso organismo, illae extra eum nascuntur.

§. 256.

Ratione durationis causae occasionales vel momentaneae sunt vel permanentes. Illae per breve modo temporis momentum organismum ita afficiunt, ut inflammatio oriatur, mox vero disparent, inflammatio vero manet. Hae perdurant postquam inflammationem excitarunt, nec nisi iis sublatis illa tolli potest.

§. 257.

Ambitus actionis causarum quantitativarum occasionalium seu sphaera, qua agunt, est vel universus organismus, vel pars quaedam eius. Sunt enim, quarum actio, licet in una modo eaque minima organismi parte haereat, ad totum mox penetret; aliae vero nunquam fere ultra sphaeram, qua inclusae sunt, agunt.

§. 258.

Differunt inflammationis causae quantitativae, ratione gradus vehementiae, qua organismum afficiunt, et maxima eius obtinet varietas, a summo enim vehementiae gradu ad levissimam irritationem continua gradatio est.

§. 259.

Ratione complicationis causae sunt vel simplices, vel complicatae, illarum una unam inflammationem producit, harum plures unam eandemque inflammationem produciunt.

2. *Causae qualitativae.*

§. 260.

Causae qualitativae ea sunt momenta, quae systema plasticum ita afficiunt, ut functiones chemico-organicas non gradu, sed qualitate immutent, efficiantque, ut materiae novae ab inflammatione generandae qualitates ostendant chemico-organicas prorsus alienas, neque sola quantitativa irritatione gignendas.

§. 261.

Modus, quo hae causae in organismum agunt prorsus similis est vegetationi feminis plantae in terram satae. Ut enim huic semini vis quaedam nativa inest, quae rebus faventibus apte excitata, nutrimenta, quae e terra et atmosphaera capit, ita ad leges sibi insitas mutat et assimilat, ut vigeat, floreat et semen sui simile proferat: ita inflammationis semen, s. causa qualitativa cursum actionis peragit.

§. 262.

Hae causae qualitativae non modo eos succos, quos ad generandas novas materias impendit, verum etiam ceteros organismi humores ad leges suas magis aut minus immutat.

§. 263.

Causae qualitativae (quantum quidem scimus) sponte non possunt nasci in organismo, uti causae quantitativae, sed semper per contagium aut miasma in eum transferuntur: v. c. syphilis, variolae, pestis, etc.

§. 264.

Causae qualitativae neque mechanicae, neque chemicae, sed tantum dynamicae sunt; verum cum illis complicatae esse possunt.

§. 265.

Praeter qualitates eas, quas hae causae cum causis quantitativis communes habent, quaedam peculiare iis competunt. Qua ratione varie dividi possunt. Nimirum: ratione formae s. vehiculi; regenerationis, ambitus actionis, etc.

§. 266.

Ratione formae seu vehiculi, quo transferuntur, hae causae differunt, et vel visibiles vel invisibiles dici possunt. Aliae nimirum materia visibili indigent per quam, tanquam in vehiculo transplantantur, v. c. syphilis, variolae vaccinae. Aliis materia visibili non opus, v. c. variolis humanis, pesti.

§. 267.

Alia diversitas causarum qualitativarum cernitur in facultate semet ipsas in organismo propagandi. Aliae enim absoluto inflammationis decursu, partim semina eiiciunt foras, partim in organismo permanentem faciunt et denuo aliam inflammationem excitant, quippe cum in organismo sese propagent; aliae vero hac facultate non pollent.

§. 268.

Ratione ambitus actionis harum causarum haec obtinet diversitas. Aliae in distans et per fomitem agunt; aliae vero non nisi per intimum contactum vim suam exerunt.

§. 269.

Singularis varietas istarum causarum cernitur in mutatione sensibilitatis totius organismi contra repetitos eiusdem aut similis causae impetus. Sunt quae, si semel organismum affecerunt, eum ab iterata affectione causae eiusdem aut similis naturae ad tempus aut continuo tutum praestent; sunt vero etiam, quae saepius eundem organismum afficiant.

§. 270.

Nonnullae harum causarum, si organismum corripunt, systema potissimum nervorum tanta vi invadunt, ut functiones eius summo gradu depri- mant; aliae nervos prorsus non afficere videntur.

§. 271.

Causae qualitativae inter se et cum quantitativis complicatae esse possunt.

§. 272.

Si inflammatio quantitativa adest, et accedit causa qualitativa, illa inflammatio in qualitativam simul mutatur, oriturque inflammatio complicata.

§. 273.

Quo plures adsunt causae unius eiusdemque inflammationis, eo magis complicata est.

§. 274.

Causae occasionales ad inflammationem excitandam necessariae sunt; praedisponentes non item.

CAPUT QUINTUM.

DE IRREGULARI INFLAMMATIONUM
DECURSU.

§. 275.

Inflammationes vario modo a normali decursu variisque de causis deflectere possunt. Potissimum ratione periodorum, gradus vehementiae, symptomatum, complicationum et proventuum.

§. 276.

Ratione periodorum earumque decursus varia irregularitas observatur. Nimirum interdum iusto breviores, interdum longiores sunt; interdum interrumpuntur aut praeterlapsae rursus revertuntur; interdum propter obscura aut confusa signa difficulter dignoscuntur.

§. 277.

Ratione vehementiae magna est inflammatio-
num anomalia. Illae enim, quae, pro indole et
natura sua, mites et lenes vulgo esse solent; in-
terdum nativam indolem exuunt malignamque
assumunt, et cum summa vehementia et periculo
decurrunt.

§. 278.

Non minor irregularitas ratione symptomatum
observatur. Etenim vel desunt ea symptomata,
quae iis competunt, vel ea adsunt, quae ab eorum
natura aliena esse videntur. Praeterea et gradu,
numero, loco, forma et tempore abnormia esse
possunt.

§. 279.

Praecipua inflammationum irregularitas e va-
riis earum complicationibus oriri solet. Rarissime

enim pars quaedam inflammata contiguas partes non afficit, neque cum iis inflammationem communicat; quo facto saepissime genuina et prima inflammationis facies ita permutatur, ut variae abnormitates inde oriantur. Variae praeterea e variis complicationibus inflammationum irregularitates oriuntur.

§. 280.

Ad inflammationum abnormitates pertinet denique ea, quae ratione proventuum locum habere solet, quae maxima est. Nimirum aut conformatione, aut perfectione, aut numero, aut loco, aut tempore, aut duratione etc. irregulares esse possunt.

§. 281.

Causae istarum irregularitatum variae sunt, pendentque vel a natura inflammationum, et causarum earum, vel a constitutione organismorum, vel a rebus externis, saepissime potissimum a cura medica.

CAPUT SEXTUM.

DE PROGNOSE INFLAMMATIONIS.

§. 282.

Prognosis inflammationis in universum a variis rebus pendet, nimirum a natura s. causa, stadio, gradu, complicatione inflammationis, ab organismi, cui inhaeret, constitutione, et a rebus externis.

§. 283.

Felicior est prognosis inflammationis quantitativae quam qualitativae; localis quam universalis;

definitae quam infinitae; felicior, si systema et organum ignobilius, quam si nobilius afficitur; felicior, si causa nota est et removeri potest, quam si ignota est et tolli nequit; felicior, si a contagio domestico et indigeno, quam si a peregrino et exotico oritur.

§. 284.

Ratione stadiorum prognosis faustior est, si in primo stadio medici auxilium imploratur, quam secundo; faustior, si stadia rite et regulariter, quam si abnormiter decurrunt et recurrunt, vel recidiva oriuntur; faustior, si stadia contrahere et interrompere licet, quam si hoc fieri non potest.

§. 285.

Ratione gradus vehementiae mitioris quidem inflammationis melior prognosis est, quam vehementioris; modo ne confundatur asthenia periculosa cum lenitate.

§. 286.

Inflammatiō simplex et regularis minus periculi habet et felicius faciliusque sanatur, quam ea, quae complicatae indolis est aut plures simultaneas habet inflammationes.

§. 287.

Ab organismi constitutione non raro inflammationis prognosis pendet. Robustus juvenis et bene valens organismus felicius inflammationi qualicunque augurium dat, quam debilis, annis confectus et minus valens, aut aegrotus.

§. 288.

Res externae, a quibus saepenumero non minus prognosis inflammationis pendet, quam ab ipsa eius natura et causa, variae sunt. Huc pertinent: vitae ratio, victus et amictus, animi perturbationes, atmosphaera, clima, anni tempus, locus, in quo aegrotus versatur, cura denique eiusdem etc.

§. 289.

Organismus iuvenis, masculus et robustus, systemate arterioso praevalente et temperamento cholericum gaudens, victu et potu roborante fruens, vitaeque genere utens, quod magnam quidem virium intensiorem exigit, ad exhaustionem vero non progreditur: pronior quidem ad suscipiendas, verum etiam ad perferendas et feliciter absolvendas inflammationes aptior est.

§. 290.

A prognosi non minus, quam a diagnosi inflammationis, medela eius pendet.

CAPUT SEPTIMUM.

DE CURA INFLAMMATIONIS.

§. 291.

Cura seu medela inflammationum ad normam indicationum seu regularum e diagnosi et prognosi rite hauriendarum instituenda est.

§. 292.

Omnis inflammatio in quocunque stadio quam primum id tuto fieri potest artis auxilio ad finem perducenda est.

§. 293.

Dantur inflammationes, quarum decursus, salvo organismo, artis auxilio neque turbari potest, neque debet.

§. 294.

Sunt inflammationes, quae in hoc stadio tuto arte supprimi possint, in alio non item.

§. 295.

In cura inflammationis qualiscunque exacta ratio habenda est naturae et causae eius, stadii, gradus, complicationis, symptomatum periculum imminutantum, organismi et rerum externarum.

§. 296.

Variae et diversae sunt methodus antiphlogisticae, quarum classes primariae sunt: quantitativa et qualitativa; directa et indirecta; systema plasticum, nervosum aut sanguiferum afficiens.

§. 297.

Nequaquam perinde est, quamam methodo, quibusve remediis ad curandam inflammationem quandam utatur ars medica.

§. 298.

Cuilibet inflammationi sua competit medendi methodus antiphlogistica.

§. 299.

Inflammationes quaedam non nisi una via et ratione, certisque remediis sanari possunt; alias

vero variis methodis et remediis curare et sanare licet.

§. 300.

Inflammationes nonnullae, quibus certa quaedam methodus competit, alia methodo minus quidem apta, et quasi per ambages curante, sanari possunt; v. c. nitro, ubi venaesectione competit; aut venaesectione, ubi frigus competit.

§. 301.

Naturae quippe variae multiplicesque viae sunt, quibus ars ad sanationem eiusdem morbi insistere potest.

§. 302.

Natura sola inflammationes sanat, ars eam non nisi adiuvat.

§. 303.

Inflammatiō ipsa nihil aliud est, nisi processus, quo natura abnormitates, stimulo abnormi vel contagio in organismo excitatas, tollere et statum normalem reducere nititur.

§. 304.

Materias quippe organismo infestas, quas neque assimilare, neque viis excretoriis excernere potest; stimulosque, a quibus alia ratione sese defendere nequit, per inflammationem arcere et exterminare studet.

§. 305.

In hoc sanandi negotio organismus duplici ratione ab arte adiuvari potest; partim impugnando hostilem materiam, partim defendendo organismum.

§. 306.

Impugnari potest materia, stimulusque hostilis artis auxilio vel directe, si destruitur et tollitur; vel indirecte si nutrimenta ei detrahuntur.

§. 307.

Directe impugnatur contagium, seu stimulus inflammationis, materiaque abnormis, si artis auxilio mechanico, chemico aut dynamico modo destruitur, aut debilitatur.

§. 308.

Indirecte impugnatur si nutrimenta, quae e sanguinis aut nervorum systemate haurit, ei detrahuntur; quod varia ratione fieri potest: vel dum in universum sanguinis et nervorum vis imminuitur, vel dum aditus horum nutrimentorum ad inflammationes praeccluditur.

§. 309.

Defendi potest organismus artis auxilio duplici ratione, directe, dum vires eius augentur et excitantur; et indirecte, dum insensibilis erga stimulum contagii eiusque effecti redditur.

§. 310.

Directe organismus artis auxilio defenditur, si vires eius augentur, aut excitantur, ut contagium a se arcere, et ab eius legibus vindicare se possit; aut, si hoc fieri non potest, ut ad sustinendum et feliciter absolvendum inflammationis processum vires ipsi sufficiant: v. c. in inflammationibus e contagio oriundis quod principio quodam narcotico systema nervorum deprimit;

§. 311.

Indirecte organismus arte defenditur, si sensibilitas in universum aut partis cuiusdam ita immutatur, ut a stimulo abnormi aut prorsus non aut parum modo afficiatur, quo fit, ut certum temporis spatium ei concedatur, quo vis contagii aut sponte evanescit, aut viribus organismi debilitatur et aboletur.

§. 312.

Contagia quippe plurima non nisi per certum tempus vim suam servant; quemadmodum semina non nisi per aliquod tempus foecunditatem suam retinent.

§. 313.

Organismo inest vis continuo efficax, qua indefessa contentione in eo laborat, ut omnia, quae in sphaeram suam intrent, legibus suis obtemperare cogat, sibi que assimilet.

I. *Primi stadii medela et indicationes therapeuticae.*

§. 314.

Duplex est artis officium in primo stadio inflammationis:

Primum: inflammationem, quam primum tuto fieri potest extinguere, novaeque formationi materiae obviam ire;

Secundum: inflammationem, si tuto suppressi nequit, ita dirigere, ut leniter et regulariter hoc stadium absolvat.

1. *Prima indicatio: inflammatio extinguenda est.*

§. 315.

Ad extinguendam, quam primum id tuto fieri potest, inflammationem, variae pro natura inflammationis patent viae, neque perinde est quamnam ars persequatur.

§. 316.

Extinguitur inflammatio methodo sic dicta antiphlogistica, quae duplex est: quantitativa et qualitativa. Utraque rursus directa et indirecta est, quarum quaeque aut systema plasticum, aut nervosum, aut sanguiferum spectat.

A. *Methodus antiphlogistica quantitativa.*

a) *D i r e c t a.*

§. 317.

Methodus antiphlogistica quantitativa directa ea est, quae remediis utitur partes inflammatas ipsas afficientibus, et vel in systema plasticum, vel nervosum, vel sanguiferum ita agentibus, ut abnormem eorum actionem, iusto vehementiorem deprimant.

α. *In systema plasticum.*

§. 318.

Methodus antiphlogistica quantitativa, systema plasticum afficiens, duplici ratione efficere potest, ut inflammatio extinguatur.

Primum: stimulum inflammationis auferendo;

Secundum: functiones organico-plasticas systematis plastici deprimendo.

§. 319.

αα) Aufertur et tollitur stimulus inflammationis triplici ratione, nimirum mechanica, chemica et dynamica.

§. 320.

Mechanice: si demitur aut removetur manu aut instrumentis: v. c. si corpus peregrinum ex oculo removetur.

§. 321.

Chemice: si remediis chemicis, causticis, ferro candente destruitur: v. c. virus in vulnere.

§. 322.

Dynamice: si remediis dynamicis inflammationis stimulus tollitur: v. c. opio stimulus inflammatorius in mamma post repentinam animi perturbationem.

§. 323.

Utilis est haec methodus tum, cum stimulus adhuc perdurat; deinde cum stimulus inflammationis perdurantis causa est; denique cum eum tollere licet. Oppositis sub conditionibus inutilis est.

§. 324.

ββ) Deprimitur functio systematis abnormiter aucta, cum in universum, tum localiter, adhibitis remediis internis et externis, quae actionem eius debilitant, vel ad aliquod tempus prorsus interrumpunt. Inter quae remedia primum locum tenent: *frigus* et *arsenicum*.

§. 325.

Frigus et potissimum frigus glaciale summum est remedium antiphlogisticum, quippe quod in organismo animali omnes functiones plasticas eadem ratione interrumpit et supprimit, qua vegetationem plantarum hiemis tempore; sublato nimirum calore, omnis vitae et vegetationis summa conditione.

§. 326.

Frigus adhibetur vario gradu, aut continuo, aut per intervalla; et applicatur vel ad universum organismum, vel ad partem quandam, inprimis inflammata.

§. 327.

Prodest frigoris applicatio inflammationibus earum partium, in quibus systema plasticum inprimis viget; quae superficiei corporis magis contiguae sunt; inflammationibus universalibus, potissimum vero initio primo, et maiori vehementiae earundem. Aliis maior, aliis minor frigoris gradus prodest.

§. 328.

Non prodest, immo nocet interdum frigus inflammationibus partium durarum, in quibus systema plasticum minus viget; neque earum, quae a superficiei corporis nimis remotae sunt; neque sub finem stadii primi, si ab initio eius non adhibitum fuit; neque demum inflammationibus asthenicis.

§. 329.

Arsenicum fortissimus vitae antogonista et adversarius est, omnemque vegetationem et regenera-

tionem cum animale tum vegetabilem destruit, quo fit, ut efficacissimum remedium antiphlogisticum sit, quod systema plasticum afficit.

§. 330.

Arfenicum prodest quibusdam inflammationibus, quae a contagiis pertinacibus oriuntur, nec remediis aliis facile debellari possunt; inflammationibus vasorum lymphaticorum, et organismis robustis, neutiquam vero cachecticis.

§. 331.

Experientia de vi huius remedii hucusque manca est, ita, ut parum de eius virtutibus constet.

β. In systema nervosum.

§. 332.

Systema nervosum, cum in omni inflammatione magnopere affectum sit, causamque eius primariam saepenumero contineat, ita, ut nulla omnino inflammatio sine eius actione locum habere possit: ad extinguendam inflammationem plurimum valet, si rite ei ab arte succurritur.

§. 333.

Duplici ratione systemati nervorum artis auxilio directe succurri potest:

Primum: remediis sedantibus, quae sensibilitatem eius deprimunt.

Secundum: remediis animantibus, quae eius functiones erigunt.

§. 334.

aa. Deprimenda est sensibilitas nervorum ad extinguendas inflammationes eo consilio, ne ab earum stimulo abnormiter incitari eorumque functiones aut omnino, aut saltem minori gradu turbari possint; tempusque organismo concedatur, quo vi ipsi insita, abnormes stimulos innocuos reddere possint, vel consuetudine, vel assimilatione, vel excretionem.

§. 335.

Deprimitur systematis nervosi sensibilitas methodo sedativa, potissimum vero remediis narcoticis iis, quae minime irritant, dosibusque paulo maioribus pro re nata.

§. 336.

Adhiberi potest haec methodus non modo certis locis, sed etiam in universum, siue inflammationes universales, siue locales fuerint; verum exacte distinguenda sunt varia remedia narcotica, neque promiscue adhibenda.

§. 337.

Prodest haec medendi ratio inflammationibus potissimum nervorum, organorumque, in quibus systema nervosum viget (v. c. oculis); inflammationibus e mechanica nervorum pressione et extensione orta, iisve, quae summo dolore et spasmis coniunctae sunt; nec non antequam stimuli inflammatorii accedant.

§. 338.

Non prodest in nervorum inflammationibus a contagio seu stimulo oriundis, cum principio nar-

cotico conjuncto, qui nervos maximopere deprimat atque obtundit: v. c. in typho, etc.

§. 339.

ββ) Animandi et recreandi sunt nervi universumque systema nervosum artis auxilio eo nimirum consilio, ut ab innormali inflammationis stimuli actione sese defendere possint, vel dum eum prorsus non admittunt, vel dum eius legibus, maiori quippe potentia ipsi pollentes, neutiquam obtemperant.

§. 340.

Ad animandos nervos in primo inflammationis stadio neque methodus excitans, neque roborans, neque nutrienda in universum adhibenda est; neque ea remedia, quae actionem systematis sanguiferi simul augment, aut organismum in universum excitant et irritant; quippe quae inflammationem augment; neque ea, quae nervos ita excitant, ut postea sequatur depressio et exhaustio.

§. 341.

Adhibenda sunt ea remedia, quae dum nervorum systema excitant et animant, systema sanguiferum deprimunt; aut saltem non excitant, in quorum numero frigus, subito et per intervalla atque cum impetu quodam ad partes externas nervorum centris primariis contiguas, adhibitum, primarium et efficacissimum est. Huc pertinent quoque emetica s. nauseosa, et forsitan Moschus, Ammonium etc.

§. 342.

Utilis est haec methodus potissimum inflammationibus, quarum stimulus nervorum functionum valde deprimit et paralyti quasi corripit, ut processum inflammatorium neque rite inchoare, neque feliciter absolvere possint.

§. 343.

Non adhibenda est tum, cum systema nervosum viget.

γ. In systema sanguiferum.

§. 344.

Cum inflammatio quaecunque sanguine nutriatur, eiusque affluxu augeatur, patet, tertiam viam ad extinguendam inflammationem, per systema sanguiferum aperiri.

§. 345.

Duplici ratione ars, directe systema sanguiferum afficiens, ad extinguendam inflammationem organismo auxilium ferre potest:

Primum: Copiam universam sanguinis imminuendo.

Secundum: Indolem phlogisticam eius mitigando.

§. 346.

αα) Imminui sanguinis copia, artis auxilio potest cum in universo organismo, tum in parte aut systemate inflammationem correptum. Haec imminutio sanguinis fortissimum et efficacissimum remedium est antiphlogisticum, quippe quo omni inflammationi vel vehementissimae, omnia nutrimenta

ita detrahi possunt, ut prorsus extinguatur; quemadmodum planta, quae non irrigatur, perit.

§. 347.

Imminuitur nimia partis inflammatae plethora duplici ratione: Nimirum vel emittitur certa quaedam sanguinis copia extra organismum, vel prohibetur, quo minus ad partem inflammatam advehi possit.

§. 348.

Detractio sanguinis ita fieri debet, ut quam citissime idonea sanguinis copia emittatur, quocunque demum fiat modo. v. c. venae sectione.

§. 349.

Utilis est haec methodus in curatione inflammationis partium sanguine abundantium; organismorum robustorum; in plethora universali et locali; in congestionibus sanguinis ad partes nobiles et duris fortibusque partibus circumdatas.

§. 350.

Minus utilis est in inflammationibus asthenicis, nervorum, organismi debilis, organique sanguine destituti; item in inflammationibus valorum exhalantium et lymphaticorum.

§. 351.

Prohibetur sanguis ab accumulatione in parte inflammata remediis constringentibus externis et internis, potissimum frigore, quo vasa quam fortissime constringuntur.

§. 352.

§. 352.

Prodest haec curandi ratio iisdem sub conditionibus, quae §. 349. enumeratae sunt; praecipue in inflammationibus partium externarum et earum, quae cuti contiguae sunt. Nec non in inflammationibus nervorum.

§. 353.

Minus vero prodest inflammationibus asthenicis, iisque sub conditionibus, quae §. 350. laudantur.

§. 354.

ββ) Cum per inflammationem sanguis ita mutetur, ut indolem phlogisticam induat, idoneusque ad solutionem atque ad ineundas novas compositiones fiat, patet, inflammationis decursum primo stadio hac ratione interrumpi posse, ut sanguis prohibeatur, quominus eam indolem adipisci possit.

§. 355.

Impediri illa mutatio potissimum frigore, aquae frigidae potu, hydrargyro, nitro et acidis vegetabilibus potest.

§. 356.

Haec methodus in curandis iis inflammationum speciebus adhibenda est, quae sanguinis indolem inprimis immutare solent, potissimum universalibus, partiumque et organorum sanguine abundantium.

b. Methodus antiphlogistica quantitativa indirecta.

§. 357.

Methodus quantitativa indirecta non partem inflammata ipsam, sed aut alias organismi partes

afficit, easque ita incitare studet, ut earum affectio per sympathiam aut antagonismum in parte inflammata salutarem mutationem, nimirum inflammationis imminutionem efficiat; aut res externas ita disponit, ut sanationem inflammationis adiuvent.

§. 358.

Sytemata, hac methodo indirecte afficienda, sunt systema plasticum, nervorum et sanguinis.

§. 359.

In eligendis partibus, quae ad efficiendam indirectam partis inflammatae incitationem, directe afficiendae sunt, ratio habenda est earum vicinitatis, affinitatis, sympathiae, antagonismi et functionum similitudinis; modo plus, modo minus.

α. Systema plasticum.

§. 360.

Methodus indirecta ad extinguendam inflammationem duplici ratione systema plasticum afficere potest.

Primum: excitatione maioris stimuli in aliis partibus.

Secundum: detractio omnium earum rerum, quae actionem systematis plastici augent.

§. 361.

αα) Excitatio maioris stimuli in aliis partibus, magis minusve a parte inflammata remotis, non parum ad diminuendam abnormem stimuli irritationem, ipsamque ex illo natam inflammationem facit;

secundum leges enim antagonismi maior stimulus alicuius partis minorem alterius partis vincit.

§. 362.

Remedia, quibus maior irritatio effici potest, omnia ea sunt, quae dolorem faciunt; dolor enim fortissimus omnium stimulus est. Huc pertinent rubefacientia, vesicantia, moxa, ferrum candens, etc.

§. 363.

Prodest haec medendi ratio in curatione inflammationis partium earum, quas directe, aut prorsus non, aut parum afficere possumus; aut ubi methodus directa non sufficit; potissimum in inflammationibus rheumaticis, et in multis aliis ad adiuvandam methodum directam.

§. 364.

ββ) Detractio earum rerum, quae actionem systematis in universum sustentant, imminuit quoque eius actionem in parte inflammata. Secundum leges enim sympathiae aut consensus partium organicarum altera debilitatur, si alterius vis diminuitur.

§. 365.

Haec depressio indirecta actionis systematis plastici fieri potest, si partibus inflammationi vicinis aut remotis humores detrahuntur, quarum iactura systema plasticum debilitatur: v. c. laxantibus, suppuratione artificiali, nutritione parca, etc.

§. 366.

Utilis est haec methodus in nonnullis inflammationibus chronicis, praecipue earum partium,

quarum inflammatio per se lente progreditur, v. c. ossium. Praeterea etiam in auxilium methodi directae vocatur, etc.

β. Systema nervorum.

§. 367.

Systema nervosum inflammationis extinguendae causa indirecte ab arte afficitur.

Primum: omnia, quae nervos irritant removendo.

Secundum: ea, quae nervorum vigorem sustentant atque tuentur, adhibendo.

§. 368.

αα) Cum in primo stadio omnis inflammationis omnia noceant, quae nervos irritant atque conturbant, sedula ea evitanda, removenda atque arcenda sunt, summaque diligentia aequabilis tranquillitas systematis nervosi tuenda est.

§. 369.

Iis, quae evitanda sunt, iure adnumerantur lucis, strepitus, motus et animi commotionum etc. impressiones; contra ea silentium, quies, lucis minor gradus, animi tranquillitas etc. profunt.

§. 370.

ββ) Cum in quibusdam inflammationibus nervorum alacritas valde deprimatur, artis auxilio efficiendum est, ut non directe modo, sed indirecte etiam systematis nervosi vigor sustentetur.

§. 371.

Methodus, qua hoc fieri potest, vel positiva est, vel negativa. Haec omnia removet, quae ner-

vos deprimunt, v. c. miasmata et contagia; illa omnia procurat, quae ad nervos animandos contri-
buere possunt: v. c. sensus iucundos; atmosphaeram
puram, siccam, etc.

§. 372.

Istae methodi indirectae in omnibus inflamma-
tionibus, quae universa systemata aut organismum
universum afficiunt, et ad alias methodos adiuvan-
das, cum summa utilitate adhiberi possunt.

γ. Systema sanguiferum.

§. 373.

Indirecta affectio systematis sanguiferi in parte
inflammata ad extinguendam inflammationem fieri
potest:

Primum: sanguine per derivationem a parte in-
flammata removendo.

Secundum: ea, quae indolem phlogisticam san-
guinis augent, evitando.

§. 374.

αα) Derivatio sanguinis a loco seu parte inflam-
mata, inflammationi nutrimenta necessaria subtra-
hit eaque ratione ad extinguendam eam confert.

§. 375.

Fieri potest derivatio partim imminutione uni-
versali copiae sanguinis, per quam ea etiam in or-
gano inflammato diminuitur; venaesectione; partim
curando, ut ad aliam remotiorem partem allicia-
tur: v. c. pediluvio calido ad pedes.

§. 376.

Haec methodus in iis potissimum inflammationibus commendanda est, quae plethora universali aut locali insignes sunt, congestionesque periculosas habent.

§. 377.

ββ) Omnia, quae indolem phlogisticam sanguinis augment, inflammationem augment, evitanda ideoque arcenda sunt.

§. 378.

Evitandi sunt potus et cibi nutrientes, excitantes et roborantes; medicamina excitantia, quae simul systema sanguiferum irritant et eius actionem augment; motusque, quo sanguinis circuitus rapidior fit.

§. 379.

Iisdem sub conditionibus haec methodus adhibenda est, quibus antecedens prodest; inprimis autem in inflammationibus organorum sanguine abundantium.

B. *Methodus antiphlogistica qualitativa.*

a) *D i r e c t a.*

§. 380.

Methodus qualitativa non augendo aut imminuendo, sed immutando stimulo inflammatorio, et functione systematis plastici prodesse studet. Quod si ita peragit, ut abnormem inflammationis stimulum remediis qualitativis destruat, et inflammationem hac ratione tollat, directe agit.

§. 381.

Duplici ratione methodus qualitativa directe stimulos inflammationis f. contagia impugnare potest.

Primum: in universum,

Secundum: in specie.

§. 382.

αα) In universum contagia impugnantur remediis adhibitis, quae omnia contagia, quoscunque inflammationis stimulos et causas qualitativas destruunt et solvunt. (*zersetzen.*)

§. 383.

Huius generis remedia non nisi duo, aut potius unum experientia comprobatum habemus, nimirum acidum muriaticum oxygenatum, et gas acidi eiusdem, Euchlorine a nonnullis dictum; quae, si recte adhibentur, quantum quidem constat, omnia contagia, cum quibus miscentur, dissolvunt et destruunt.

§. 384.

Prodesse possunt haec remedia in omnibus inflammationibus qualitativis, inprimis iis, quae e contagiis malignis oriuntur; profunt etiam in iis inflammationibus, quae e miasmatibus originem ducunt.

§. 385.

ββ) Methodus qualitativa in specie ad destruenda contagia adhibita, certis quibusdam remediis certa quaedam contagia seu inflammationum stimulos qualitativos impugnat: v. c. contagium syphiliticum hydrargyro.

b) Methodus qualitativa indirecta.

§. 386.

Methodus qualitativa indirecta, non contagium ipsum destruere conatur, sed organismum ita afficere et munire, ut a contagiis prorsus affici non possit.

§. 387.

Duplici ratione artis auxilio hoc fieri potest, nimirum

primum: in universum,

secundum: in specie.

§. 388.

aa) In universum organismus a vi et impetu contagiorum defendi posset remediis, quae eum prorsus a sensu incitationis istorum stimulorum abducerent.

§. 389.

Remedium vero huius indolis, quo medicina vere triumphare posset, hucusque nondum repertum est. Remedia, quae vulgo adhibentur, non sufficiunt.

§. 390.

ββ) In specie haec methodus adhibetur, si remedio certo organismus certo quodam contagio prorsus defenditur, et ita munitur, ut vel prorsus ab eo non affici possit, aut si affectus fuerit, mox ab eo liberari possit.

§. 391.

Remedium, quod a certo quodam inflammationis stimulo qualitativo, variolarum nimirum orga-

nismum prorsus defendit, sunt variolae vaccinae; remedia, quod affectiones stimuli qualitativi cuiusdam tollit, exemplum est hydrargyrum.

2. *Secunda indicatio: inflammationis decursus dirigendus est.*

§. 392.

Si inflammatio in primo stadio tuto supprimi non potest, eius decursus ita dirigendus est, ut leniter et regulariter absolvatur.

§. 393.

Duo sunt, quae in primo stadio secundae mendi regulae convenienter agenda sunt, nimirum
primum: moderandus est energiae inflammationis gradus;
secundum: tuendus est regularis decursus.

a) Gradus inflammationis moderandus est.

§. 394.

Inflammatiō ratione gradus utrimque excedere potest; nimirum vel nimia vehementia, vel nimia asthenia conspicitur.

§. 395.

a) Si nimia inflammationis vehementia organismo universo aut parti cuidam periculum minuitur, mitiganda et deprimenda est ita, ut rite hoc stadium absolvat.

§. 396.

Mitigatur nimia inflammationis vehementia apparatu antiphlogistico idoneo in antecedentibus exposito.

§. 397.

β) Si inflammatio asthenica est, si nimis segniter progreditur, proventusque non rite praeparat, functiones systematis plastici augendae et excitandae sunt, ut decursus huius stadii inflammationis rite absolvatur.

§. 398.

Augetur systematis plastici actio et ipsa inflammatio, tum negative, tum positive.

§. 399.

Negative: evitandis remediis antiphlogisticis et omnibus iis rebus, quae organismum debilitant.

§. 400.

Positive: adhibendis methodis excitantibus, roborantibus et nutrientibus, omnibusque rebus, quae organismi vires augent.

§. 401.

Verum in utrisque, in debilitando et excitando ne quid nimis! Si deprimendo nimis franguntur vires organismi, inflammationem ad faustum exitum perducere nequit; si nimis excitantur, idem metuendum est.

b) Decursus regularis tuendus est.

§. 402.

In tuendo regulari inflammationis decursu respiciendum est ad tempus iustum, per quod durare debet inflammatio; ad locum, cui inhaeret; ad symptomata periculosa et abnormia; ad complicationes; corporis constitutionem, et res externas,

§. 403.

Ratione temporis iusti, per quod primum stadium certae inflammationis decurrit, necesse est, ars provideat, ne decursus interrumpatur, aut recurrat, aut in longum nimis protrahatur et chronicus evadat.

§. 404.

Adhibendae sunt hanc ob causam methodus et remedia pro re nata modo excitantia, modo sedantia; modo roborantia, modo debilitantia; modo nutrientia, modo evacuantia.

§. 405.

Ratione loci, in quo sphaera inflammationis versatur, cavendum est, ne inflammatio ad alia organa, nobiliora potissimum transeat, et metastases et metaschematismi oriantur.

§. 406.

Utilis potissimum est ad inflammationem tuendam et in iusto loco continendam, methodus antagonistica, praeter alias supra laudatas methodos.

§. 407.

Symptomata, quae vitae periculum minitantur, et pro inflammationum partisque inflammatae natura variae indolis esse possunt, ita curanda sunt, ut vel simul cum principali curationis negotio, aut hoc suspenso, per aliquod tempus, unice attendantur et tollantur.

§. 408.

Fieri autem hoc potest varia ratione, pro symptomatum diversitate. Spasmi v. c. antispas-

modicis; dolores, narcoticis; congestiones, haemorrhagiae, paralyfes etc., quaelibet modo congruente curantur.

§. 409.

Complicationes, incognita saepe causa irregularis inflammationum decursus probe indagandae atque ita curandae sunt, ut plures methodi complicationibus aptae coniungantur.

§. 410.

Organismi constitutio, quando abnormem decursum inflammationis, e debilitate, robore, plethora, cachexia, morbosa dispositione etc. oriundum efficit, ab arte remediis cuique anomaliae idoneis curanda est.

§. 411.

Irregularis decursus e rebus externis haud raro nascens ita sanandus est, ut partim res externae, abnormitatis causae, mutantur aut amoveantur; partim ipsae ex iis ortae anomaliae idoneis remediis corrigantur.

§. 412.

Si omnia natura duce rite progrediuntur, medicus non nisi attentis spectatoris personam sustinet.

II. *Secundi stadii medela et indicationes therapeuticae.*

§. 413.

In stadio secundo inflammationis, methodus antiphlogistica primi stadii deferenda, prorsusque contraria sequenda est. Nova quippe materia iam coepta est formari, cuius in omni huius stadii cura, exactissima ratio habenda est.

§. 414.

Ad regulas medendi prioris stadii, quae etiam in secundo stadio, mutatis mutandis, observandae sunt, duae aliae accedunt, huic stadio propriae. Sunt autem regulae medendi secundi stadii hae:

Prima: extinguenda est inflammatio, si tuto fieri potest;

Secunda: dirigendus est inflammationis decursus;

Tertia: vires organismi sustentandae sunt;

Quarta: formatio novae materiae moderanda est.

1. *Prima indicatio: inflammatio extinguenda est.*

§. 415.

In secundo quoque stadio regula medendi prima haec est: inflammatio, si tuto fieri potest, extinguenda est.

§. 416.

Tuto omnis inflammatio in secundo stadio non minus ac primo extingui potest, si ex eius extinctione neque in parte inflammata, neque in aliis partibus, affectiones morbosae gravioris naturae oriuntur.

§. 417.

In secundo stadio inflammatio quidem iisdem methodis, atque remediis interdum imminui et prorsus extingui potest, quibus in primo stadio fieri solet; veram non nisi raro et summa adhibita cautione, ne forte e suppressione maius periculum organismo oriatur.

§. 418.

Inflammationes infinitae in utroque stadio tuto supprimi possunt.

§. 419.

Haec methodus autem in secundo stadio tum potissimum adhibenda est, cum e formatione proventus maius organismo periculum oritur, quam e suppressione eius.

2. *Altera indicatio: decursus inflammationis dirigendus est.*

§. 420.

Si non licet extinguere inflammationem in stadio secundo, methodus antiphlogistica primi stadii deferenda et secunda indicatio seu regula sequenda est, nimirum decursus inflammationis ita dirigendus est, ut formatio novi proventus rite absolvatur.

§. 421.

In dirigendo decursu inflammationis per stadium secundum eadem observanda sunt, quae in primo stadio ratione temporis, loci, gradus symptomatum, complicationum, constitutionis corporis et rerum externarum §. 402 — 412. praecepta sunt.

§. 422.

Methodus medendi secundum hanc regulam, a methodo primi stadii, nimirum si inflammatio supprimi non potuit, prorsus non differt, hac tamen cautione ut plurimum addita: ut omnia sedulo evitentur, quae proventus novi generationem con-

turbant aut interrumpunt, potissimum nimius frigoris usus.

§. 423.

Haec indicatio non nisi tum locum habet, cum inflammatio a iusto decursu deflectitur, sin minus decursus non turbandus est.

3. *Tertia indicatio: vires organismi sustentandae sunt.*

§. 424.

Cum in secundo stadio proventus sive fructus inflammationis ad maturitatem perducendus sit, viresque organismi primi stadii affectionibus non raro iam imminutae sint, magisque adhuc secundo stadio exhauriantur: tertia medendi regula praecipit, vires organismi esse sustentendas, ut proventus ad maturitatem perducere possit.

§. 425.

Hoc fieri potest duplici ratione, tum negative, sublata methodo antiphlogistica debilitante; tum positive, adhibita methodo excitante, roborante aut nutriente.

§. 426.

Adhibenda est autem haec regula non nisi tum, cum organismi vires ad absolvendum hoc stadium non sufficiunt, artisque auxilio revera indigent. Saepius enim eo prorsus carere poterunt.

4. *Quarta indicatio: proventuum cura habenda est.*

§. 427.

Primaria huius stadii indicatio seu regula therapeutica quarta est, quae proventuum ab inflammatione gignendorum curam exactam habere iubet; cum per illorum formationem crisis iusta praeparetur, et inflammatio ad faustum exitum perducatur.

§. 428.

Cum natura in formando inflammationis proventu varie a iusto tramite deflectere possit, varia quoque ratione artis auxilio corrigenda est. Proventus nimirum ab inflammatione gignendus, ab arte vel adiuvandus, vel coërcendus, vel immutandus, vel interrompendus, vel denique expellendus est.

§. 429.

a) Adiuvanda est proventus inflammationis maturatio, si ob virium totius organismi aut partis inflammatae imbecillitatem, vel alia de causa, ad perfectionem iustam pervenire non potest, aut nimis fero absolvitur, et inde variae abnormitates et pericula salutis organismi oriuntur; v. c. si varicellae aut miliaris ad perfectionem iustam in statu eruptionis et suppurationis non perveniunt.

§. 430.

Adiuvatur autem ista proventus formatio variis, pro diversitate causarum, methodis; ut plurimum remediis excitantibus, raro deprimentibus.

§. 431.

§. 431.

b) Coërcenda est novae materiae formatio tum, cum vel gradu excedit et nimiam eam gignit, vel locum, quo absolvi debet, deferere et ad alias nobiliores partes migrare conatur, quo fit, ut periclitetur salus organismi.

§. 432.

Methodi, per quas abnormis ista formatio coërceri potest, sunt vel deprimentes, vel excitantes, vel antagonisticae, vel aliae pro re nata.

§. 433.

c) Immutandus est nascentis inflammationis proventus, si ratione quantitatis aut qualitatis ad peiorem indolem tendit; v. c. sanies in pus.

§. 434.

Efficitur autem haec immutatio vel methodo quantitativa vel qualitativa, pro ratione abnormitatis, cui convenienter remedia eligenda et adhibenda sunt.

§. 435.

d) Interrumpenda autem est formatio novae materiae, sive quod idem est proventus, tum, cum ex eius interruptione vel suppressione minus malum, aut periculum organismi nascitur, quam ex eius perfecta consummatione.

§. 436.

Interrumpitur novae materiae formatio methodo antiphlogistica primi stadii; aut methodis, quibus proventus prorsus exterminatur. Cfr. stadium tertium.

§. 437.

e) Expellendus denique interdum est proventus inflammationis iam in stadio secundo, si salutis organismi periculum minuitur; v. c. scirrhus.

§. 438.

Methodi, quibus expulsio ista fieri potest, sunt vel mechanicae, vel chemicae, vel dynamicae; de quibus in expositione medelae tertii stadii differitur.

§. 439.

Saepenumero, si formatio proventus rite progreditur, artis auxilium plane non necessarium est.

III. *Medela et indicationes therapeuticae stadii tertii.*

§. 440.

Cum inflammationis proventus organismo semper molesti sint, eiusque functiones magis minusve turbent, patet, in tertio stadio, quo natura eos excernere nititur, artis officium esse, eam in hoc negotio, quantum fieri potest, adiuvare.

§. 441.

Regulae vero medendi primariae tertii stadii duae sunt. Nimirum

prima: tuenda est crisis a natura absolvenda;

secunda: crisis ab arte perficienda est, si naturae vires non sufficiunt.

I. Prima indicatio: tuenda est crisis, a natura absolvenda.

§. 442.

In tuendo naturae negotio absolvendae criseos, cavendum est, ne crisis imperfecta fit; neve interrumpatur; neve demum in alias organismi partes fiat.

§. 443.

a) Ne crisis imperfecta fit, i. e. ne pars proventus remaneat, variaque inde organismo incommoda oriantur, potissimum secundi stadii cura providendum est, in hoc enim crisis iusta praeparatur. Caeterum iisdem methodis et remediis criseos perfectae consummatio nititur, quibus in secundo stadio praeparata fuit.

§. 444.

b) Ne crisis interrumpatur tum negative, tum positive caveri potest; illud arcendis atque evitandis omnibus iis, quae organismi vires debilitant, et organa excretoria praecludunt; hoc adhibitis iis, quae vires organismi sustentant, et functiones potissimum excretorias adjuvant.

§. 445.

c) Ne materiae ab inflammatione genitae per crisin irregulari modo in alias organismi partes propiciantur, novaeque inde abnormitates nascantur, varia medela opus est. Partim fulciendae sunt vires organismi in universum; partim organi seu partes affectae in specie; partim methodo antagoni-

stica, derivante etc. crisis in loco et parte, qua par est, continenda est.

2. *Indicatio secunda: crisis ab arte perficienda est.*

§. 446.

Si natura materiam ab inflammatione genitam extra organismi sphaeram proicere non potest; et si illa ipsi nimis molesta est, aut functiones eius ita conturbat, ut salvus esse nequeat, arte amovenda et exterminanda est.

§. 447.

Ad perficiendum amotionis negotium triplex via datur, qua ars insistere potest; nimirum mechanica, chemica, dynamica.

§. 448.

a) Mechanica ratione medela fieri potest ita, ut materia abnormis, eaque molesta manu vel instrumentis dematur vel emittatur; v. c. exostosis, pus.

§. 449.

b) Chemico modo auxilium fertur, si remediis causticis, ferro candente, et similibus materiae abnormes destruuntur et amoveantur.

§. 450.

c) Dynamice tandem proventus inflammationis excretionem ars perficere potest, vel in ipsa parte inflammata, vel per organa excretoria communia, vel aperiendis novis organis excretoriis.

§. 451.

α) In parte inflammata excretio, dynamica ratione, artis auxilio perfici potest, si functiones eius ita excitantur et immutantur, ut materia abnormis eiiciatur.

§. 452.

β) Per organa excretoria communia excretio ab arte instituitur, si remediis idoneis resorptio proventus inflammationis in parte inflammata efficitur; quo fit, ut redux in sanguinem per organa excretoria, v. c. renes, cutem, eiiciatur.

§. 453.

γ) Nova organa excretoria ad excernendam illam materiam abnormem artis ministerio tum fieri expedit, cum alia ratione excretio fieri nequit. Eiusmodi organa excretoria ab arte facta sunt ulcera artificialia, vario modo effecta.

§. 454.

Caeterum in administrando artis auxilio haec cautio tenenda est. Ad mechanicam et chemicam auxiliandi methodum non nisi tum confugiendum; cum dynamica nihil, aut cum maiori organismi iactura, effici possit.

§. 455.

Postremo, cum absoluta potissimum universalis inflammatione fere semper vel localis vel universalis debilitas per aliquod tempus remaneat; organismus finito stadio tertio per aliquod tempus ab omni affectione deprimente defendendus et interdum regimine vitae roborante curandus est.

COROLLARIA QUAEDAM.

Corollarium primum.

Si vera sunt, quae de ambitu inflammationis exposuimus; si non modo morbi inflammatorii, a vetustis inde temporibus sic dicti, verum etiam febres omnes, cuiuscunque fuerint generis; si proventus varii inflammationum, qui numerosam morborum classem constituunt, aut morborum aliorum causae sunt; si omnes, inquam, istae abnormitates inflammationibus adnumerandae sunt: apparet, omnes fere corporis humani morbos, exceptis paucis, ex asthenia oriundis et mere spasticis, huic classi adnumerandos esse. Quod si non modo generatio novi organismi, ad similitudinem inflammationis, sed etiam nutritio eius in utero materno ad leges eius fieri solet; si lactatio, dentitiones nec non evolutiones eius iisdem legibus adstringuntur; affectionibusque inflammatoriis stipantur: nullum profecto phaenomenon in organismo humano maioris est momenti quam inflammationis; nulla doctrina pathologiae maiori dignitate pollet, quam doctrina de inflammatione; nulli tandem morbi medelae medicae saepius sese offerent, quam inflammatorii. Quae cum ita sint, nihil sanctius, nihilque prius habeat medicus medendo operam

navans, quam ut deferat praeposteram et funestam illam opinionem: *plurimos morborum ex asthenia oriri, statimque ab initio methodo excitante curandos esse!*

Corollarium secundum.

Si vera sunt, quae de natura inflammationis differuimus, non diagnosis solum et prognosis februm longe faciliior et certior, verum etiam medela feliciior et accuratior erit. Etenim in diagnosi facienda non diutius, vagis febrium nominibus et variis appellationibus decepti; neque ignari febrem qualemcunque non nisi symptomatum congregationem esse, quae per se non magis quam dolor morbi naturam constituat, verum morbi modo praesentiam indicet: stimulum latentem inflammatorium, febrilium symptomatum causam, diligentius indagabimus, morbique naturam non e vagis incertisque symptomatibus, sed e legibus, quas inflammationis processus in organismo sequitur, diiudicabimus. Quo facto non modo prognosis firmiori basi superstrui, verum etiam medela secundum regulas certiores, morbique naturae, progrediente decursu immutandae, adaequari aptarique poterit. Diligenter potissimum habita ratione stadiorum, iisque congruentis medelae; exactaque distinctione diversarum methodorum antiphlogisticarum, earumque administratione, pro diversitate indolis et naturae inflammationis, curatio febrium ad tantum perfectionis gradum evehi posse videtur, quantus pro cognitionis humanae imbecillitate obtineri potest. Hoc tramite insistens eos quoque morbos

ars medica sanare poterit, qui hucusque approbrium eius et insanabiles habiti sunt. Verum enimvero imminet iam dies, quo et typhus et pestis, et febris flava; et hydrophobia artis viribus domari et debellari poterunt.

Corollarium tertium.

Doctrina de inflammatione, si experientia confirmatur, theoriae contagiorum morborumque contagiosorum, eorumque medelae lucem clarissimam et exoptatissimam affundit. Jam disparet funesta illa notionis morbi contagiosi ambiguitas; iam patet, omnes inflammationes contagium generare; et per contagium transplantari posse. Intelligitur vero etiam summam esse energiae contagiorum agendi-que modi diversitatem. Inficit vulnus simplex suppurans; inficit vero et pestis; illud gignenda supuratione; haec generanda peste in alio organismo; illud non nisi si pus in vulnus inferitur, haec per inhalationem atmosphaerae aegroti. Inficit coryza, inficit blennorrhagia; inficit febris tertiana, inficit typhus; inficit phthisis, inficit hydrophobia; omnis inflammatio inficit, verum quaeque peculiari modo; haec per contactum, illa in distans; haec per lympham, illa per exhalationem; haec per insitionem immediatam, illa per fomitem, favente scilicet opportunitate. Quare falluntur, qui ita ratiocinantur: in hoc vel illo casu, inflammatio haec vel illa contagio non propagata est ad alios, ergo non est per contagiosum. Contagiorum praetera energiae et efficacitatis ab infimo ad summum gradum continua est gradatio.

Quodsi quaevis inflammatio qualitativa peculiari contagio nascitur, et hoc contagium semper rursus per processum organicum generatur et excernitur: intelligitur, cur morbi sic dicti contagiosi inficiant, et quibus potissimum stadiis.

Si inflammationes qualitativae universales universum systema sanguiferum et nervosum eadem contagii affectione inficiunt, qua ortae sunt, facilius intelligitur, cur universa humorum organismi copia contagio mutata sit, nervorumque systema ab eodem contagio, universalis inflammationis causa, non nisi rarissime iterum affici possit.

Medela vero morborum contagiosorum hac theoria tam firma munitur basi, ut horum morborum prognosis nunc faustissima iudicari possit, quae hucusque funestissima fuit. Etenim nullus dubito affirmare: omnes fere inflammationes universales, v. c. pestem, febrem flavam, typhum, scarlatinam, variolas, tetanum, hydrophobiam etc. remediis antiphlogisticis idoneis, statim ab initio audaci manu administratis, extinguere posse.

Corollarium quartum.

Si exanthemata omnia inflammationis legibus tenentur, tribusque stadiis decurrunt: eorum curatio medica ex hac theoria optimas easque aptissimas regulas haurire potest. Ipsique typhi contagiosi curationi, si exanthematibus adnumerandus est, non nisi ex hac theoria, qua secundum inflammationis leges decurrit, iisque convenienter sanandus est, salus expectanda esse videtur. Antiquanda igitur est prorsus praepostera illa consuetudo, — a

medicis peritissimis iure improbata, — quae morbos exanthematicos statim ab initio methodo excitante curat. Hinc illae lacrimae! Hinc maligni eorum decursus! Hinc morbi peiores secundarii! Hinc hydropes funesti, exulcerationes foedae, phthises, gangraena, caries et tota ista cohors morborum, quae exanthemata acuta sequi solet.

Corollarium quintum.

Quanta quaeso, et quam memorabilis diversitas methodorum et remediorum antiphlogisticorum! Quantopere invicem sibi opposita, in diversis stadiis, et quam similia rursus! Quam diligenter attendenda in curatione inflammationum! Quanta et quam multa damna exinde oriuntur, si promiscue abhibentur. Verum quidem est, naturam interdum tam flexibilem esse, ut diversis, quid? quod oppositis methodis ad eundem scopum ducatur, artisque errores miti corrigat manu. At non raro acerbis coërcet poenis temerarias legum suarum violationes. Quot funestos vidi effectus epithematum excitantium humidorum, licet tepidorum, in primo stadio inflammationis erysipelatosae! Exulcerationes, abscessus fistulosos, herpes pertinacissimos et canceraticos, cariem, gangraenam, sensuum iacturam, faciem foede exesam, febres periculosissimas, et ipsam mortem!

Quae cum ita sint, nescio an ipsa inflammationum hucusque sic dictarum curatio non parum lucis ex ista hauriat theoria, cuius primas lineas in antecedentibus descripsi. —

Primaria remedia antiphlogistica sunt haec quinque: Frigus, venaesection, arsenicum, hydrargyrum et narcotica.

Corollarium sextum.

Confirmatur per hanc theoriam discrimen, quod inter varia remedia tum excitantia, tum depressiva intercedit, et refutatur opinio, quae iis promiscue utitur. Quodlibet enim medicamen non solum peculiari modo, sed etiam in hanc vel illam potissimum organismi partem aut systema agit; hoc in plures, illud in pauciores; hoc in nervos, illud in musculos; aliud in vasa sanguifera, aliud in vasa lymphatica. Sunt qui omnia fere systemata excitent, sunt qui, dum nervosum systema excitant, sanguiferum deprimant. In hoc artis medicae cardo vertitur, ut quolibet rite et apte utatur. Verum quam maxime manca adhuc haec medicinae pars sit, quae rationes, quibus medicamina in corpus agat, ex observationibus naturae petitis explicare studeat, inter omnes constat.

Corollarium septimum.

Si morbi inflammatorii, iisque adnumerandae febres, per definita stadia decurrunt; istaque stadia peculiaribus quaequae symptomatibus conspicua sunt, patet: in describendis febribus morbisque inflammatoriis in genere, non sufficere symptomatum variorum enumerationem licet curatissimam, quippe quae non nisi confusam, eandemque incertam mor-

bi imaginem exhibet; sed in omni inflammationum et febrium, earumque decurfus et symptomatum descriptione, exactam et diligentem stadiorum rationem habendam esse. Verum enimvero tum demum, cum symptomata stadio cuilibet peculiaria, a symptomatibus aliorum stadiorum, exacte a medicis dignoscentur, descriptiones febrium justam earum imaginem referent, et ad cognoscendam earum naturam quam plurimum facient. Tum demum tempus, per quod quaelibet periodus cuiusvis febris decurrit, cognoscemus; tum demum medela febrium rite praescribi et diiudicari poterit; tum demum ipsa haec theoria firmissimis argumentis, e rerum experientia petitis fulcietur.

Corollarium octavum.

Si omnis inflammatio ad generandas in stadio secundo novas materias, easque abnormes, organismo molestas, ideoque excernendas tendit: in examinandis, curandis, describendisque inflammationibus, eo magis ad eas respiciamus necesse est, quo minus ad eas hucusque attenti fuimus. Si inflammatio membranae mucosae mucum, serosae lympham, fibrae pus generat; si angina membranaea lympham coagulabilem; febris puerperarum materiam lacti similem; arthritis massam calcariam gignit: febris quoque intermittens, nervosa, flava, typhus, rheumatismus ceteraeque febres materias peculiare gignent; dummodo attento oculo investigentur, exacta periodorum habita ratione. Quae vero si neglecta fuit, non mirum est, eos, qui cadavera aperirent eorum, qui morbis inflammatoriis

morerentur, v. c. febre puerperarum, materias genitas non invenisse, quippe cum illi in primo stadio mortui essent.

Verum cum non omnes illae materiae, licet adsint, oculo aut tactu animadverti possint; sed interdum odore modo sese prodant; interdum per effectus, quos exserunt, vimque et energiam, quam in aliis organismis ostendunt, dignosci possint; organismo vero semper molestae, eamque ob causam excernendae sint, apparet, quantum intersit medici, illas nosse, viam qua excernuntur cognitam habere, et in curandis his morbis, quantum quidem fieri potest, naturam non turbare, sed adjuvare. — Quot funestos effectus oppositae agendi rationes habuerint, experientia quotidiana attentum spectatorem docet.

Corollarium nonum.

Si in diversis periodis natura morbi inflammatorii tantopere mutatur, ut, quae in primo adfuerint signa, in secundo prorsus dispareant, et materiae, quam in secundo perfectam formatamque videmus, ne vestigium quidem in primo adsit: intelligitur, quam diligenter in omni sectione eorum, qui morbis inflammatoriis mortui sunt, ad huius theoriae enunciationes attendendum sit.

Quam parum vero hoc hucusque factum sit, inter omnes constat. Quare non mirum est, medicum, qui nervos inflammatos dissectos, cum nervis dissectis eorum compararet, qui typho mortui erant, tantam eorum indolis diversitatem reperisse, ut argumentum inde peteret, ad probandam senten-

tiam, typhum non esse morbum inflammatorium, sed ita ab inflammatione differre, ut ille e dissolutione, haec vero e condensatione nervorum oriatur, Verum in duobus vir doctus errasse videtur, nimirum partim in observando, partim in concludendo. In illo, cum compararet nervum inflammatum in primo stadio, cum nervo inflammato in secundo stadio; in hoc dum id, quod effectus inflammationis et typhi esset, nimirum condensationem et dissolutionem nervi, pro causa eorum haberet. Omnis quippe inflammatio in primo stadio, propter sanguinis humorumque accumulationem non potest non condensationem quandam producere.

In aperiendis autem iis, qui inflammatione mortui sunt, exacte sequentia attendenda et observanda, et in descriptionibus relationibusque publicis notanda sunt:

Primum, quaenam fuerit inflammationis natura; utrum quantitativa an qualitativa; utrum systematis an organi; utrum localis an universalis; quibusnam causis orta; qua vehementia, complicatione, et decursu conspicua.

Secundum, quo stadio et quo stadii die mortuus sit inflammatione aegrotus; Hoc non raro admodum difficile, potissimum si medicus ab initio morbi non adfuit, verum quam maxime necessarium est.

Tertium, si in primo stadio mortuus est, symptomata inflammatoria cum in universum, tum in specie diligenter indaganda sunt. Nimirum non modo ad partem et systemata primaria inflammatione correpta attendendum est, sed etiam ad partes, secundario, per sympathiam et consensum affectas,

habita semper ratione signorum morbi partiumque adfectarum, dum viveret adhuc organismus.

Quartum, si in secundo aut tertio stadio mortuus fuerat aegrotus, potissimum ad proventus inflammationis respiciendum est, materias quippe novas, abnormes ab inflammatione genitas, in iis nimirum imprimis organis et partibus, quae inflammatione correptae erant; neque vero negligendae sunt aliae partes, in quas proventus per metastasin excretus esse potest. Simul respiciendum erit ad signa priori stadio peculiaria, nunc prorsus sublata aut immutata.

Tum demum, cum relationes de sectionibus hoc modo conformatae erunt, sperare licet, fore, ut mox penitiorem naturae inflammationum cognitionem adipiscamur.

Corollarium decimum.

Quamquam negari non potest stadium illud, quod ab aliis prodromorum ab aliis infectionis dicitur, in nonnullis inflammationibus animadverti posse; et stadium convalescentiae interdum curae medicae indigere: patet tamen ex iis, quae de inflammationum decursu exposuimus, haec duo stadia stadiis decursus morbi proprie adnumerari non posse; quoniam ad morbi naturam constituendam nihil omnino faciunt, et salva eius natura abesse possunt et saepenumero absunt.

Quod ad stadium infectionis attinet, inficias ire haud licet, stimulum inflammationis cuiusdam interdum per aliquod tempus in organismo adesse posse, immo nonnunquam adesse debere, antequam inflammationem excitet; Rheumaticus v. c. stimu-

lus per longum tempus in organismo latere potest, antequam vim suam exferat; quod, si data occasione, factum est, et inflammatio modo incepta, verum non absoluta, sed extincta, proventusque non excretus fuit: stimulus per aliquod tempus, brevius aut longius, quiete in organismo latebit, ita ut eius praesentia vix, ac ne vix quidem animadverti queat, favente vero opportunitate rursus aget. Hoc valet de pluribus inflammationum stimulis; suntque inflammationes, quae quidem initium minitentur, raro vero ita exardescant, ut decursu regulari per tria stadia absolvantur. Multae praeterea inflammationes eiusmodi prodromis, aut stadio infectionis prorsus non insigniuntur, sed accedente stimulo, et opportunitate favente, statim oriuntur. Multae etiam, licet stimulus revera adfuerit, et per aliquod tempus in organismo latuerit, nihilominus tamen non oriuntur; natura nimirum, vi sibi innata, stimuli vim sustulit et destruxit. Stadium igitur infectionis s. prodromorum ad decursum inflammationis revera non pertinet.

Quod vero attinet ad convalescentiae stadium, hoc multo minus stadiis morbi adnumerandum est: quippe cum non nisi debilitas quaedam sit, e morbo, organismo residuo. Si vero ista debilitas ita comparata est, ut ex illa novi morbi oriantur; v. c. hydrops post inflammationem scarlatinam; isti morbi sunt morbi secundarii, peculiari decursu insignes, ad inflammationes vero prorsus non pertinent.

Quae cum ita sint stadia illa duo, infectionis nimirum s. prodromorum et convalescentiae ad decursum inflammationis pertinere non videntur.

Corol-

Corollarium undecimum.

Distinximus in dissertatione antecedente contagium a miasmate. Iam cum hae notiones multum ambigui habeant, neque hucusque satis definitae sint, et cum notione veneni non raro confundantur: paucis exponendum erit, quaenam differentia inter contagium, miasma et venenum, intercedat.

Est autem, e nostra quidem sententia, *Contagium* materia quaecunque, per inflammationem in organismo animali genita, quae per dynamicam affectionem in alio organismo similem inflammationem et functionum eius abnormitatem gignit.

Mechanicae et chemicae inflammationum causae contagiis non adnumerantur.

Miasma autem dicitur materia quaecunque in atmosphaera per solutionem corporum organicorum genita, qua in organismo per dynamicam affectionem inflammatio aut functionum eius conturbatio efficitur.

Cum fermentatio putrida et dissolutiones corporum organicorum per putredinem non nisi atmosphaerae contactu fieri potest, miasma in atmosphaera gigni iure dicitur.

Veneni denique nomine insignitur materia quaecunque, in organismo vigente animali et vegetabili, nec non in mineris genita, quae per dynamicam affectionem in organismo inflammationem excitat, aut functiones eius conturbat.

Patet, materias, quae mechanice organismum funeste afficiunt, v. c. vitrum in pulverem subti-

lissimum redactum; et eas, quae chemice eum destruunt, v. c. caustica, ignis etc. venenis adnumerari non posse.

Similitudo autem inter has diversas materias intercedit:

Primum, ratione formae. Quaelibet nimirum harum trium materiarum, contagium, miasma et venenum aut solida, aut fluida esse potest, aut gasiformis, aut imponderabilis.

Secundum, ratione effectus. Quaelibet favente nimirum opportunitate organismum ita afficit, ut inflammationem aut aliam functionem eius turbationem excitet.

Denique, ratione modi, quo agunt. Quaelibet enim non nisi tum, cum dynamicè organismum afficit, nomine contagii, miasmatis et veneni insigniri potest.

Differentia vero, quae inter eas intercedit, cernitur haec:

Primum, ratione originis. Contagium enim non nisi in organismo humano et animali, abnormiter immutato, inflammatione nimirum gignitur.

Miasma non nisi in atmosphaera ex iis nimirum particulis organicis oritur, quae putridine solvantur aut solutae fuerant.

Venenum denique neque per inflammationem neque per putridinem, sed in organismis vigentibus et mineris nascitur.

Caeterum apparet notionem veneni sensu latiori hic definitam esse, quae, si sensu strictiori definitur, ita concipienda est, ut definitioni, supra exhibitae, non nisi haec verba addantur: *licet refracta dosi, vel minima quantitate in organismum ingerantur.*

Secundum, ratione proventus (*des Productes*) sive regenerationis. Nimirum contagium per inflammationem in organismo regeneratur, et se ipsum quasi propagat. Hoc vero neque de miasmate, neque de veneno valet.

Quae cum ita sint, natura bene valens: *venenum*; natura aegrotans: *contagium*; natura putrescens: *miasma* generat, suntque haec tria inter se coniuncta: vita et venenum; morbus et contagium; mors et miasma.

E M E N D A N D A.

Pag. 8. lin. 9. pro *qualitativae quae*, lege *qualitativae quaedam, quae*

- 24. — 20. pro *sympathicum* l. *sympathiam*.
- 42. — 22. deleatur vox: *medicamina*.
- 47. — 17. pro *opus* l. *opus est*.
- 65. — 20. deleatur vox: *universam*.

